

Секція
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НА ЕТАПІ
ПОДОЛАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
У КРАЇНАХ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

УДК 328.18:330.34

Ємельянов В. М.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН БІЗНЕСУ І ВЛАДИ ДЛЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Партнерство бізнесу і влади виступає формою співпраці бізнесу з органами державної влади та місцевого самоврядування. Соціальна відповідальність бізнесу та органів влади передбачає громадську відповідальність обох сторін, що виражає ставлення до життя людей та їх взаємних відносин у суспільстві.

Умовою успішного виконання завдання партнерства бізнесу і влади є ефективна держава та ефективний бізнес, який одержує повну підтримку з боку держави і бере активну участь у вирішенні проблем розвитку українського суспільства. У зв'язку з цим стає необхідною розробка довгострокової стратегії соціально відповідального партнерства держави і бізнесу. Головною метою такого партнерства є підвищення рівня життя населення, створення широких і рівних можливостей розвитку. Держава має підтримати бізнес у його прагненні вийти за межі вузьких корпоративних інтересів, реалізувати себе в суспільстві і довести свою соціальну відповідальність.

Як свідчить практика соціального партнерства, у кожній країні відповідно до особливостей її історичного розвитку, господарчої структури, правових традицій, ментальності формується специфічна національна модель партнерства, яка

визначається особливостями соціально-економічного розвитку країни, її державного устрою, економічного, політичного, соціальною зрілістю суспільства, його готовністю до узгодження інтересів різних соціальних груп та співробітництва між ними.

В Україні формування власної моделі соціального партнерства здійснюється у достатньо складних умовах суспільної побудови і визначається сукупністю економічних, соціальних, політичних та ідеологічних чинників, пов'язаних із розвитком ринкової економіки, демократизацією суспільства, переходом до нових цивілізаційних форм постіндустріального, інформаційного, «суспільства знань», які впливають на формування партнерських відносин та роль державного управління в системі партнерства. До економічних чинників, які визначають впровадження в країні соціального партнерства, на нашу думку, належать:

- необхідність подання гострих соціально-економічних криз, якими супроводжуються ринкові реформи, що виявляється у падінні виробництва та зниження рівня життя громадян;

- встановлення між представниками різних соціальних груп неконфронтаційних відносин, які убезпечують від подальшого поглиблення кризового стану суспільства, зменшують соціальні ризики, запобігають соціальним конфліктам;

- потреба у врегулюванні умов приватизації, яка відбудеться в Україні з порушенням прав громадян, оскільки основними власниками багатьох об'єктів державної власності стала невелика кількість осіб, які мали можливість доступу до ресурсів і влади та могли створити «під себе» прийнятні умови приватизації, що привело до поляризації доходів та неконтрольованої соціальної диференціації;

- необхідність демократизації економіки, коли партнерство між державою, бізнесом і громадянами дасть можливість залучити громадян до активної участі в управлінні

підприємством, на якому вини працюють і розширити повноваження представницьких органів найманих працівників;

- підвищити роль державного управління як учасника і посередника економічних відносин;

- посилення відповідальності роботодавців за укладання колективних угод на підприємствах усіх форм власності;

- потреба в активізації діяльності органів державного управління щодо вирішення трудових конфліктів на підприємствах, які знаходяться у приватній власності;

- розробка законодавчих актів, які б виключали кулуарні форми прийняття державних рішень заради інтересів окремих фінансово-промислових груп, проти зрощування бізнесу і влади та нав'язування суб'єктами «тіньової» економіки «правих груп» в соціально-економічних відносинах;

- необхідність подолання корупції і «тіньової» економіки, існування яких приводить до порушення трудових і соціальних прав громадян.

Не менш вагомими є соціальні чинники соціального партнерства:

- необхідність подолання значної поляризації за рівнем життя, коли прибутки кланово-олігархічних груп глибоко контрастують із матеріальними умовами життя трудящих, особливо в селі або в так званих «державних» містах;

- потреба в соціальних програмах, які передбачають спільне вкладання коштів держави, бізнесу, громадян у розвиток освіти, науки, підвищення кваліфікації працівників, збереження їх здоров'я;

- на цьому стані необхідність поширення мережі соціальних послуг, які можуть компенсувати низькі доходи громадян.

Якщо надалі в Україні не будуть більш ефективно вирішуватися такі проблеми, як подолання бідності, зниження інфляції до загальноєвропейського рівня, зменшення соціальної поляризації, вирішення проблем зайнятості, особливо серед

молоді, у суспільстві можуть зростати протести, соціальні настрої і конфронтація. Це підтвердження даними про інтегральний індекс соціального самопочуття громадян України, який протягом 1992-2009 рр. залишається нижче умовного нуля, тобто показує негативний рівень задоволення соціальних потреб.

Економічні та соціальні проблеми, що існують в Україні, поєднуються з політичною нестабільністю і формують у громадян стійке негативне уявлення про державу, як нездатну дієво використовувати свої функції, що зумовлює необхідність посилення відповідності всіх суспільних секторів за політичну стабільність, якість політичних інститутів, розвиток демократії.

До цього долучаються ті обставини, що розвиток трипартизму демонструє недостатню організованість не лише органів державного управління, але й інших суб'єктів партнерства роботодавців, найменших працівників.

Профспілковий рух в Україні не охоплює всіх трудящих, в деякій мірі «кишеньковий» і втрачає авторитет.

Таким чином, сукупність вищеназваних чинників зумовлює необхідність існування і вдосконалення в Україні системи соціального партнерства, як закономірного етапу реформування соціально-економічних відносин і умови узгодження інтересів та мотивацій суб'єктів партнерства заради добробуту громадян, побудови соціально зорієнтованої економіки.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Сьогодні перед Україною стоять виклики, які зумовлені процесами європейської інтеграції. Ключову роль у цих процесах відіграє її головний інструмент – вітчизняна державна служба, ефективне функціонування якої зумовлює якість державного управління. В інтересах суспільства державна служба повинна забезпечити результативну та стабільну діяльність органів державної влади відповідно до їх завдань і функцій на конституційних засадах.

Конституція України 1996 року гарантувала громадянам України право рівного доступу до державної служби і встановила, що основи державної служби визначаються виключно законом. Ці конституційні норми реалізовані в Законі України «Про державну службу» від 17 листопада 2011 року № 4050-VI, який має набрати чинності з 1 січня 2014 року.

Метою цього Закону є удосконалення правового регулювання державної служби відповідно до європейських принципів ефективного врядування та у зв'язку з системними реформами, започаткованими Президентом України.

Реформування державної служби України викликане наразі сучасними завданнями та функціями державної служби. Зміни в законодавстві про державну службу зумовлені постановкою нових державних завдань, реформою державного управління, створенням нових конституційно-правових засад, реформуванням політичної та економічної систем. Розвиток державної служби в Україні останнім часом був пов'язаний, передусім, із новим державним будівництвом, із реальним встановленням принципу багатопартійності, розподілом державної влади, нарешті, – зі

змiнами конституційно-правових засад. Реформування державної служби постійно супроводжувало державно-правове будiвництво в рiзних країнах. В Україні такі процеси розпочалися в 1992 році. Державна служба була фактично обмежена лише системою виконавчої влади. Оскільки державну службу не можна відокремити від інших видів діяльності та соціально-правових інститутів, то з прийняттям нового Закону України «Про державну службу» визначено сфери діяльності державної служби.

У сьогодишніх умовах державна служба має будуватися на наукових основах, враховуючи цілий ряд суб'єктивних та об'єктивних факторів. Насамперед, це пов'язано зі становленням української державності. З одного боку, сила держави визначається її спроможністю вирішувати зовнішні і внутрішні проблеми, а з іншого – вона повинна бути правовою, демократичною, соціально-орієнтованою, підконтрольною народові України.

На сьогодні у системі державної служби створено умови для реальної адаптації до умов європейського співтовариства.

Насамперед Законом визначено основи державної служби, умови вступу на державну службу, порядок її проходження та припинення, правовий статус державних службовців, засади їх соціального і правового захисту.

Закон містить низку принципів новел, серед яких можна виділити такі:

- чітке розмежування між адміністративним, публічним правом та приватним правом;
- введення системної класифікації посад залежно від характеру та обсягу посадових обов'язків;
- єдині стандарти прийняття на службу;
- нові підходи до управління персоналом та оцінювання службової діяльності;

– новели щодо професійного навчання державного службовця, оплати його праці, преміювання та заохочення, а також дисциплінарної та матеріальної відповідальності.

Новим Законом, порівняно з чинним законодавством, введений принципово інший підхід до класифікації посад держслужби, що полягає у відмові від включення назв окремих посад або їх переліків у текст закону. А також у відмові від поняття «віднесення посад до категорій посад державних службовців». Новий підхід, насамперед, ґрунтується на функціях, виконуваних державними службовцями в державних органах, а не на правовий статус цих органів.

Новий Закон «Про державну службу» закладає правові основи для продуманої реформи системи професійного навчання державних службовців. Ця реформа дозволить на основі гнучкого підходу, не руйнуючи традиційну освітню складову (підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у відповідних галузях знань), з урахуванням чітко визначених законом вимог до напряму підготовки (спеціальності), освітньо-кваліфікаційного рівня та інших вимог рівня професійної компетентності державного службовця, побудувати систему підвищення рівня професійної компетентності державних службовців без відриву від служби, за прикладом прийнятих у розвинених демократичних державах моделей шкіл державного управління (наприклад Канадська школа державної служби, британська Національна школа уряду або голландський Інститут державного управління).

Політичні зміни, що відбуваються в Україні, чіткий курс на євроінтеграцію – відкривають нові можливості: провести системну реформу інституту державної служби України, адаптувавши її до норм та стандартів Європейського Союзу. Із метою вдосконалення функціонування інституту державної служби сформовано Концепцію Державної цільової програми розвитку державної служби на 2011-2015 роки, яка має за мету

покращення якості державних послуг шляхом удосконалення системи та структури органів виконавчої влади та підвищення професійної спроможності державних службовців.

Досягнення цієї мети посилить здатність системи державної служби до розроблення ґрунтовних варіантів дій щодо формування політики та реалізації рішень уряду, оперативних змін на вимоги і виклики, що виникають у процесі суспільної трансформації. Посилення правового та соціального статусу державного службовця, професіоналізація його роботи призведуть до позитивних змін у суспільному сприйнятті як державної служби, так і системи державного управління в цілому.

Із урахуванням основних напрямів розвитку західних моделей державної служби та основних положень концепції проведення в Україні адміністративної реформи, можна констатувати, що українська модель державної служби ввібрала в себе краще зі світового досвіду. Це дає підстави для неухильного процесу адаптації інституту державної служби України для впровадження інструментів європейських стандартів.

ВПЛИВ ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМАНДИ НА ДОТРИМАННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Інститут державної служби є важливою складовою правової системи держави, засобом практичної реалізації завдань і функцій держави, а державні службовці – основними виконавцями соціально-економічних і демократичних реформ у суспільстві. Сучасній Україні притаманна така «хвороба» державної служби як плінність кадрів. Однією з причин цього явища є негативний вплив політичних процесів на функціонування структур державної служби: через практику багаторівневих політичних призначень на посади, коли новий керівник установи, на заміну професійним кадрам приводить із собою «команду», яка будується частіше за принципом особистої спрямованості її членів, ніж професіоналізмом чи практичним досвідом. За цих умов дотримання основних прав та свобод державних службовців стає вкрай проблематичним, що відмічають дослідники. Більш того, на практиці лідер не обмежується однією «командою». Вони з часом змінюються. Фахівці виділяють три основні «команди»:

1) «команда» приходу лідера до влади; 2) «зіркова команда» піка його перебування на посаді; 3) «похоронна команда» завершення лідером своїх власних функцій. Ці три «команди» виконують різні функції, формуються за різними принципами, і відіграють різну роль для лідера.

Із огляду на зазначене метою цього дослідження є характеристика взаємозв'язку державної служби і політичних процесів у контексті впливу прихильності державного службовця до певних політичних сил на його кар'єрне зростання.

За даними дослідження, що проводилось Українською асоціацією європейських студій на базі Національної академії державного управління при Президентові України і Інституту підвищення кваліфікації в 2013 році, більше половини опитуваних зазначили негативний вплив від зміни політичної команди на професійну діяльність (57,2 %) державних службовців і їх психологічний стан (61,1 %). Але навіть ті респонденти, що не були впевнені з відповіддю, зазначили відсутність впливу або його позитивний характер, визначають певні ризики, пов'язані з цим явищем, і можуть навести конкретні приклади. Як наслідок про дотримання своїх прав та свобод під час зміни політичної команди можуть заявити лише 6,7 % респондентів.

Переважає більшість державних службовців (92,8 %) вважають державну службу в Україні занадто заполітизованою. Окрім того спостерігається чіткий вплив прихильності державного службовця до певних політичних сил на його кар'єрне зростання – це відмітили 88,3 % опитаних.

Приклади порушення своїх основних прав та свобод після зміни політичної команди, що навели держслужбовці, можна поділити на категорії:

- стратегічні, що впливають на загальне становище державної служби або вирішують «долю» органів державної влади, а саме: зміна складу КМУ і керівництва вищих ланок органів виконавчої влади за політичною ознакою, ліквідацію установи, структури, інституції;

- операційні, що заважають ефективній діяльності органу державної влади, а саме: тиск з боку керівництва, порушення графіку роботи, відпусток, невиплата матеріальної допомоги;

- особистісні, що перетворюються на своєрідну «помсту» конкретним державним службовцям через їх політичні преференції або політичний нейтралітет, а саме: звільнення з надуманих причин, усунення «небажаних» через реорганізацію, перешкоди у просуванні по службі.

Незважаючи на невпевненість державних службовців, пов'язану з порушенням їхніх прав та свобод після зміни політичної команди, професійні стосунки між колегами і психологічний клімат у колективах органів державної влади є стабільними. Це підтверджується тим, що тільки 10 % респондентів визнали ризик тиску або неповаги з боку колег. Інститут державної служби, органи державної влади і окремі державні службовці мають потенціал продовжувати ефективне функціонування після зміни політичної команди в умовах, коли відокремлення державної служби від політики.

Висновки. Державна служба в Україні надмірно заполітизована, і, як наслідок, всупереч Закону України «Про державну службу» прихильність державного службовця до певних політичних сил впливає на його кар'єрне зростання. Права та свободи державних службовців після зміни політичної команди порушуються на всіх рівнях державної служби.

Плинність кадрів державної служби орієнтує державних службовців на короткострокові завдання, швидкий успіх, а не на системність і стратегічність, що нівелює значення державної служби.

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК СВІТУ

У контексті поточної глобальної кризи використання інноваційної спроможності світу повинно бути першочерговим пріоритетом України в інвестування в освіту та в розвиток нових технологій.

Зарубіжні та вітчизняні наукові розробки з політології, філософії, права, соціології, психології, теорії державного управління досить широко висвітлюють проблему, пов'язану з інноваційною спроможністю ЄС та інвестуванням в освіту України.

Різноманітні аспекти досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені. Детально розглядали у своїх дослідженнях Кончин В. І., Романенко О. В., Петров Р. А., Загороднюк С. В., Вишняков О. К., ін.

Соціально-фінансова освіта (далі СФО) щодо формування навичок соціальної участі та інтеграції дітей у концепції Міжнародної Програми соціально-фінансової освіти дітей «Афлатун» (Нідерланди) може стати одним із інструментів формування сталого розвитку суспільства.

Програма «Афлатун» охоплює всі області людських інтересів заради підвищення якості життя. Унікальність концепції Програми в збалансованому підході до соціальної та фінансової освіти дітей.

Програму «Афлатун» реалізують партнерські організації (як правило, це некомерційні громадські об'єднання) в різних країнах світу, які працюють з дітьми, мають зв'язки всередині країни (особливо з освітньою системою), активну позицію і бажання покращити становище дітей.

Національні та міжнародні партнери-виконавці СФО:

- Міністерства освіти і фінансів;
- Організації, зацікавлені у захисті прав дітей, такі як Комітет ООН з прав дитини, ЮНІСЕФ;
- Міжнародні донорські організації, неурядові організації та фонди;
- Банки та інші фінансові інститути, що підтримують Альянс Дружніх Дітям Банків;
- Академічні структури та дослідницькі інститути, які на чолі з Комітетом з оцінки результативного впливу перевіряють ефективність програми;
- Компанії, які надають послуги безоплатно.

Мета соціальної та фінансової освіти – навчити дітей критичному мисленню, правам та обов'язкам, фінансовій грамотності та навичкам, які допоможуть їм найбільш оптимально використовувати наявні ресурси.

Міжнародна Програма соціально-фінансової освіти дітей «Афлатун» адаптована для розуміння дітьми і використовує безліч ігрових моментів у процесі навчання.

Програма спрямована на те, щоб діти:

1. Цінували і поважали свою унікальність і особливі якості, так само як і відмінні особливості інших людей;
2. Знали і розуміли важливість правильного використання природних матеріалів і фінансових ресурсів, були відповідальними в розстановці пріоритетів при їх використанні;
3. Цінували важливість планування і бюджетних ресурсів;
4. Могли ставити цілі, планувати і координувати використання ресурсів, слідували своїм планам;
5. Розробляли і керували соціальними і фінансовими проектами, спрямованими на саморозвиток і допомогу школам та соціальним закладам, де виховуються діти, які потребують сторонньої допомоги;
6. Демонстрували стриманість, відповідальність, критичне мислення і винахідливість.

Програма соціальної та фінансової освіти «Афлатун» заснована на п'яти основних ключових елементах. П'ять ключових елементів були розроблені, щоб допомогти дітям внести позитивні зміни у своє оточення.

У листопаді 2012 р. завдяки проекту Вінницької обласної молодіжної громадської організації «Школа Рівних Можливостей», яка взяла участь у конкурсі соціально-культурних проектів Вінницької міської ради й стала переможцем проекту: «Соціальне та фінансове виховання для формування навичок соціальної участі та інтеграції дітей», 92 країною світу, яка впроваджує Міжнародну Програму соціально-фінансової освіти дітей «Афлатун», стала Україна.

Таким чином, соціальна та фінансова освіта для формування навичок соціальної участі та інтеграції дітей – це створення довгострокових перспектив соціальної інтеграції, зростання прав і можливостей дітей, їх повноцінного розвитку і розвитку їх співтовариства, сприятиме створенню нової генерації, яка формуватиме сталий розвиток суспільства, здійснить зміни щодо покращення якості життя в Україні.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ СУБСИДАРНОСТІ

Сучасні конституції європейських держав будують різні моделі взаємодії державної влади і місцевого самоврядування, які залежать від форми політико-територіального устрою тієї або іншої держави, особливостей розвитку тієї або іншої країни. Залежно від прийнятої в державі моделі, кожна країна має відповідну нормативно-правову базу, яка забезпечує механізм контролю держави за функціонуванням муніципалітетів, розподілу місцевих функцій. У більшості демократичних країн створені багаторівневі системи державного управління, побудовані на принципі субсидіарності, який вимагає, щоб рішення в державі приймалися на нижньому рівні, а верхні ланки управління втручалися у будь-які дії тільки у тому разі, якщо ці дії будуть ефективніші за відповідні дії нижніх ланок.

Принцип субсидіарності, який застосовується у країнах європейського співтовариства, призначений для того, щоб максимально забезпечити вирішення на низовому рівні тих питань, які немає необхідності передавати нагору. За допомогою цього принципу відбувається формування компетенції кожного рівня влади, розподіл між ними повноважень, відповідальності й гарантії їхньої діяльності, але співвідношення між елементами управління і самоврядування в різних державах й у різні періоди часу може бути різним. Правда, деякі дослідники наголошують на тому, що принцип субсидіарності «застарілий і непридатний у сучасних умовах».

На нашу думку, це не зовсім правильно, тому що цей принцип, по-перше, є методологічно конститутивним щодо визначення різниці в об'єкті, предметі, обсягах і межах повноважень державної влади й місцевого самоврядування.

По-друге, принцип субсидіарності наполягає на тому, що повноваження центру доцільно зберігати тільки тоді, коли їх виконання більш ефективно здійснюється на вищому рівні, при цьому фундаментальним принципом залишається положення про те, що ці повноваження повинні здійснюватися на рівні, що перебуває ближче всього до громадян. Повноваження повинні передаватися на вищий рівень влади, якщо вони можуть здійснитися на цьому рівні більш ефективно.

По-третє, застосування принципу субсидіарності у правових й адміністративних системах більшості держав, що входять у Раду Європи, причому як в унітарних, так і у федеративних, свідчить про його універсальний характер, а також перспективність його використання в країнах, що вдосконалюють державне управління.

По-четверте, застосування принципу субсидіарності припускає необхідність законодавчо визначити перелік повноважень, переданих кожному рівню управління, супроводивши їх простими правилами взаємодії між рівнями публічного управління. Однак у зв'язку з тим, що органи влади різних регіонів не завжди можуть претендувати на те, щоб виконувати однакові повноваження (існує різниця в географічному положенні, розмірі території, особливостях інфраструктури і ресурсах), держава повинна прагнути згладити найбільш значні диспропорції між територіями шляхом застосування систем вирівнюваних виплат.

Таким чином, застосування принципу субсидіарності надає державній владі більші можливості для забезпечення участі регіональних і (суб)регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування у визначенні обсягу їхніх повноважень. Однак щоб така багаторівнева структура, побудована на принципі субсидіарності, ефективно працювала, потрібне створення справедливого балансу між делегованими й власними повноваженнями органів державної влади та місцевого самоврядування, делегованими повноваженнями й ресурсами, необхідними для їхнього здійснення.

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Молодіжна політика відображає позицію держави до молодого покоління, його погляд у майбутнє та адекватність обраного курсу. Молодь є суспільно-диференційованою, соціально-демографічною спільнотою, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально-психологічні, теоретико-пізнавальні, культурно-освітні та інші властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей. Отже, молодь є специфічною спільнотою, оскільки її сутнісні характеристики і риси перебувають у стані формування.

Головну ідею реалізації державної молодіжної політики можна сформулювати таким чином: кожна молода людина повинна мати рівні умови для успішного життєвого старту; одержати якісну вищу освіту; отримати перше робоче місце; мати можливість забезпечити себе власним житлом та займатися самовдосконаленням протягом всього життя.

У Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді» зі змінами, внесеними згідно з Законом від 23 березня 2004 року, відмічається, що молоддю вважаються громадяни віком від 14 до 35 років.

Молодь – не тільки суб'єкт, спадкоємець матеріальних і духовних багатств суспільства, а й творець нових, прогресивніших політико-демократичних суспільних відносин. Відсутність такої політики або її неадекватне проведення, як справедливо зазначає М. Головатий, призводять до серйозних кризових явищ у молодіжному середовищі, зокрема, й у всьому суспільстві загалом.

Постала необхідність глибокого аналізу пройденого етапу становлення державної молодіжної політики, оцінки її

ефективності, перспектив соціальної та політичної орієнтації в цілому і здійснення на цій основі практичних кроків у вирішенні проблем молоді.

Отже, під терміном «молодіжна політика держави» розуміємо чітко та об'єктивно визначену систему ідей, принципів, теоретичних положень стосовно місця, ролі та перспектив молоді в поступальному розвитку суспільства, а також притаманних громадській думці, насамперед, самій молоді, та діяльність суб'єктів молодіжної політики (якими є різноманітні суспільні інституції, а також сама молодь) щодо втілення найбільш ефективними засобами цих ідей, теоретичних положень у реальність в інтересах самої молоді та суспільства в цілому.

Інший дослідник проблем молодого покоління І. Гайванович вважає, що «Молодіжна політика – це, по-перше, система ідей, теоретичних положень про місце і роль молодого покоління в суспільстві; по-друге, це практична діяльність суб'єктів такої політики: Радянської держави, громадських організацій та інших соціальних інститутів щодо реалізації цих ідей, положень і директив з метою формування і розвитку молоді, реалізації творчих потенцій в інтересах будівництва нового суспільства». Також М. Головатий розглядає молодіжну політику в державі не взагалі, а з урахуванням того, що її суб'єктом є держава, державні органи (котрі практично реалізують цю політику), політичні партії, громадські організації та об'єднання, профспілки, соціальні інститути (освіти, культури), окремі громадяни і, обов'язково, самі молоді люди.

Серед інших заслуговує на увагу тлумачення В. Криворученка: «Молодіжна політика охоплює всі сфери життєдіяльності молоді, включає в себе всі питання, пов'язані з формуванням і вихованням молоді, охоплює всі процеси соціалізації, всю сукупність ідей щодо місця і ролі молоді в суспільстві та їхню реалізацію. Молодіжна політика є сукупністю всіх державних і громадських інституцій, проте кожний її суб'єкт, соціальна

інституція здійснює її диференційовано відповідно до своїх потреб і можливостей з урахуванням місцевих умов».

У виробленні ефективної державної молодіжної політики важливу роль відіграє з'ясування суті та змісту процесів життєвого самовизначення молоді людини. Ці процеси поділяються на соціальне, політичне, професійне та економічне самовизначення.

Основною метою реалізації державної молодіжної політики в Україні повинно стати: створення умов для самореалізації кожної молоді людини та розвиток ініціатив молоді на принципах відкритості, системності та комплексності, особливо, що стосується поглиблення соціальної політики та підвищення якості життя.

Отже, молодь є рушійною силою процесу розвитку суспільства, потребує участі всіх елементів соціальної системи в її формуванні і напрямі процесу розвитку по шляху прогресу, а молоде покоління має як первинні, так і вторинні його особливості. На основі зробленого аналізу та апробації думок вищеперелічених дослідників, можна стверджувати, що державна молодіжна політика України є пріоритетним напрямом діяльності держави і здійснюється в інтересах молоді, нашого суспільства та Української держави загалом.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, згідно зі ст. 155 ГК України, визнаються: винаходи та корисні моделі; промислові зразки; сорти рослин та породи тварин; торговельні марки (знаки для товарів і послуг); комерційне (фірмове) найменування; географічне зазначення; комерційна таємниця; комп'ютерні програми; інші об'єкти, передбачені законом. Господарська діяльність передбачає можливість використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка з метою отримання прибутку. Майнові права інтелектуальної власності можуть, відповідно до закону, бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах, зокрема й бути переданими повністю або частково іншій особі на визначених договором умовах. У таких випадках виникає необхідність визначити вартість об'єкта майнових прав інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» та з урахуванням вимог Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», Кабінет Міністрів України заствердив Методику оцінки майнових прав інтелектуальної власності. Ця Методика застосовується для проведення оцінки майнових прав інтелектуальної власності суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання у обумовлених чинним законодавством випадках.

Відображення у бухгалтерському обліку майнових прав на об'єкти прав інтелектуальної власності проводиться з

урахуванням суб'єкта права інтелектуальної власності за результатами інвентаризації та оцінки за умови, що вони відповідають вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку до визнання таких об'єктів активами. При цьому при визначенні ринкової вартості майнових прав інтелектуальної власності враховуються: а) нематеріальний, унікальний характер об'єкта оцінки; б) фактичне використання ОПІВ, майнові права на який оцінюються; в) можливі галузі та сфери його використання, найбільш вірогідну ємність і частку, яку він може займати на ринку, витрати на виробництво і реалізацію продукції, що виготовляється з використанням ОПІВ, об'єм і структуру інвестицій, необхідних для освоєння і використання ОПІВ у тій або іншій галузі чи сфері діяльності; г) ризики освоєння і використання ОПІВ у різних галузях чи сферах діяльності, зокрема ризики недосягнення технічних, економічних, експлуатаційних і екологічних показників, ризики недобросовісної конкуренції та інші; ґ) стадії розробки і освоєння ОПІВ; д) можливість отримання і ступінь правової охорони; е) обсяг переданих прав та інші умови договорів про створення за замовленням і використання ОПІВ та інших договорів щодо розпорядження майновими правами на такі об'єкти; є) розмір та умови виплати винагороди за використання ОПІВ; ж) інші чинники, що мають суттєвий вплив на вартість майнових прав інтелектуальної власності.

Під час визначення вартості майнових прав інтелектуальної власності оцінювач повинен застосувати кілька методичних підходів та методів, що найбільш повно відповідають визначеним меті оцінки, виду вартості за наявності достовірних інформаційних джерел для її проведення. Серед таких методів: метод дохідного підходу (метод непрямої капіталізації (дисконтування грошового потоку) та метод прямої капіталізації доходу), метод переваги у прибутку, метод порівняльного підходу, визначення розміру коригування цін на подібні об'єкти, метод витратного підходу, метод прямого відтворення, метод

заміщення, метод залишку. Неможливість або недоцільність застосування певного методичного підходу, пов'язана з відсутністю чи недостовірністю необхідних для цього вихідних даних про об'єкт оцінки та іншої інформації, окремо обґрунтовується у звіті про оцінку майнових прав. Оцінювач має право самостійно визначати доцільність застосування в рамках кожного з методичних підходів того чи іншого методу оцінки. При цьому враховуються база оцінки, обсяг і достовірність інформації, необхідної для застосування того чи іншого методичного підходу та методу.

ПРОЕКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ГАЛУЗІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Проблематика аналізу проектної діяльності в галузі місцевого самоврядування набуває особливої актуальності у зв'язку з поступом інформаційного суспільства та інтенсивним розвитком інноваційних технологій, зокрема й на рівні територіальних громад.

У загальному розумінні діяльність із управління проектами (проектний менеджмент) вивчає теоретико-методологічні засади та формулює практичні рекомендації щодо планування, підготовки, програмування та впровадження проектних рішень у будь-яких організаціях, у тому числі муніципального підпорядкування. Зокрема, серед головних завдань проектного менеджменту виступають формування інструментів для аналізу проектів та оцінки їх подальшої ефективності, обґрунтування фінансової доцільності їх впровадження та опис проектного циклу – етапів реалізації проекту. Отже, проект як форма вирішення питань місцевого розвитку виступає оптимальним інструментом муніципального менеджменту.

Проектний менеджмент, як напрям професійної управлінської діяльності, містить у собі стратегічне планування, організацію, моніторингові та контрольні заходи у ході реалізації проекту та по його завершенню.

Отже, проектний менеджмент у галузі місцевого самоврядування містить у собі наступні складові:

– процес систематизації та інтеграції наявних та необхідних для виконання муніципального проекту знань, навичок, методів, засобів та технологій проектного менеджменту для реалізації проекту з метою найбільш оптимального використання

фінансових, часових, людських та інших ресурсів для досягнення поставленої мети;

– проектна команда (група) людей, що здійснюють управління муніципальним проектом, тобто забезпечують процеси управління ресурсами та інформацією, формують відповідну систему комунікацій та прийняття нагальних управлінських рішень.

Мінаєва Г., зокрема зазначає, що головна мета проектної діяльності органів місцевого самоврядування – отримати додаткові ресурси для вирішення окремих місцевих проблем з державного бюджету та інших фондів. При цьому, плідною стає співпраця з фондами підтримки місцевих ініціатив.

Дійсно, за Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. передбачено створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (ст. 26, п. 32).

У цьому напрямі можна також відмітити Положення про Всеукраїнський конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування затверджене Постановою КМУ від 18 січня 2003 р. Зокрема, метою Конкурсу є відбір проектів та програм розвитку місцевого самоврядування, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, а також інших джерел, незаборонених законодавством, і спрямовані на розв'язання актуальних проблем розвитку місцевого самоврядування та поширення позитивного досвіду, набутого у процесі їх реалізації (п. 2).

Таким чином, законодавча база для розвитку проектних технологій у галузі місцевого самоврядування є досить сприятливою. Проте існує певний спектр проблем, що формують різнопланові бар'єри у цьому процесі.

Зокрема, В. Молоканова виділяє наступні проблемні положення програм соціально-економічного розвитку регіонів:

1. Неспроможність місцевої влади застосувати проектні технології планування та програмування розвитку.

2. Відсутність активності бізнесу щодо ініціювання відкритих підходів до програмування розвитку територій.

3. Формальність процесу залучення громадськості, підприємців та інших зацікавлених сторін.

Таким чином, впровадження технологій проектного менеджменту у галузі місцевого самоврядування є тісно пов'язаним з проблематикою управління інформацією та іншими ресурсами фінансового та не фінансового характеру для удосконалення якості адміністративних послуг та розвитку територіальних громад.

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Із проголошенням незалежності Україна розпочала власний шлях розбудови демократичного суспільства і формування своєї правової системи. При цьому найголовнішим завданням стало приведення законодавства України у відповідність до принципів та норм міжнародного права, особливо у сфері захисту прав і свободи людини. Слід зауважити, що такі заходи стали однією з найважливіших передумов інтеграції нашої держави до міжнародного співтовариства загалом та Європейського Союзу зокрема. Говорячи про місце України у загальноєвропейських міграційних процесах, необхідно наголосити, що починаючи з 1991 року наша держава є однією з найбільших країн-постачальників трудових та нелегальних мігрантів до Західної Європи, а також важливою країною-транзитом для переміщення біженців та шукачів притулку із Азії до ЄС. Необхідність посилення державного контролю у цій галузі пов'язана, насамперед, із гостротою міграційних проблем, що постають перед Україною на сьогодні з оптимізацією міграційних потоків як важливого завдання подальшого успішного соціально-економічного розвитку держави.

Уже в перші роки незалежності сформувалися основні напрями міграційної політики України. До них належали: гарантії вільного пересування через державні кордони для громадян України; захист прав та інтересів українських мігрантів (зокрема трудових) закордоном; контроль за імміграцією іноземців у країну та запобігання нелегальній міграції; забез-

печення правового статусу іноземців, які на законних підставах перебувають на території держави; порядок надання притулку біженцям та особам без громадянства. Національне законодавство у сфері міграції було розроблене відповідно до сучасних вимог функціонування демократичного суспільства та найважливіших норм міжнародного права, проте процес створення цілісної системи державного управління міграціями в Україні все ще знаходиться у стані реформування та активного розвитку. Питання його якнайшвидше завершення та оптимізацію особливо гостро постає у зв'язку із євро інтеграційними амбіціями України, адже ця умова виносилася на обговорення ще на самому початку переговорного процесу між Україною та ЄС у рамках «Плану дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ».

Спираючись на аналіз спільної міграційної політики ЄС та практичного досвіду в управлінні міграційними процесами окремо взятих країн Європейського Союзу, можна стверджувати, що успішне та максимально ефективно застосування владних та регуляторних функцій держави у цій сфері може бути забезпечене лише за умови створення усіх необхідних умов та надання юридичних гарантій для здійснення особами легальної міграції. А отже, виходячи із європейського досвіду, головною метою реформування державної міграційної політики України має бути досягнення рівня так званої «регульованої відкритості», тобто забезпечення максимально керованих міграційних переміщень на законодавчому рівні. Так, управління міграційними процесами на сучасному етапі розвитку людства повинно базуватись на глибинному розумінні самої природи цього суспільного явища, усвідомленні його витоків, причин, механізмів та стандартних схем; урахуванні особливостей соціально-економічного, політичного та демографічного розвитку країн та геополітичної ситуації у цілих регіонах.

Враховуючи курс України на розбудову відкритого демократичного суспільства та інтеграцію до Європейського співтовариства, використання досвіду та надбань окремо взятих європейських країн у сфері успішного регулювання міграційних процесів відповідно до власних національних інтересів та пріоритетів повинно стати однією із ключових стратегій успішного реформування міграційної політики нашої держави.

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

1 травня 2004 р. відбулося «п'яте» розширення Європейського Союзу, так зване розширення ЄС на Схід. Уперше Євросоюз поповнили відразу 10 держав, з яких вісім – постсоціалістичні країни Центральної та Східної Європи (Естонія, Латвія, Литва, Польська Республіка, Угорщина, Чеська Республіка, Словаччина, Словацька Республіка). А також ще дві країни регіону (Болгарія та Румунія) приєдналися до ЄС через три роки, у 2007 р., коли відбулося «шосте» і поки що останнє розширення ЄС. Для більшості держав п'ятого розширення ЄС реалізація програми підготовки до вступу зайняла близько 11 років, а для Болгарії й Румунії 14-15 років. Уперше членами ЄС стали країни (крім Кіпру й Мальти), які лише в кінці 1980-х рр. почали перехід від соціалістичної економіки до ринкового господарства, від авторитарної держави до демократії європейського зразка.

Держави Центральної та Східної Європи після закінчення «холодної війни» і перших вільних виборів 1989-1990-х рр. почали формувати свої зовнішньополітичні пріоритети, проголосивши «повернення до Європи» основним напрямом зовнішньої політики. Виходячи із цього, саме євроінтеграційний напрям державної політики став визначальним для держав цього регіону та їх стратегії розвитку в різних сферах.

У 1991 р. держави Центральної та Східної Європи, зокрема Республіка Польща, Угорщина, Чехословаччина, почали підписувати так звані «Європейські угоди» (або ж асоційовані угоди) з Європейським Співтовариством. Після цього політика цих держав була направлена на адаптацію національного законодавства до норм і стандартів ЄС, більш тісну економічну

інтеграцію, співпрацю в пріоритетних напрямках зовнішньої політики. Головною метою імплементації цих угод було створення зони вільної торгівлі між ними та ЄС через скасування митних зборів та інших торгівельних бар'єрів до кінця 1990-х р.

Більшість вітчизняних науковців вважає, що «Європейські угоди» стали основними інструментами реалізації стратегій держав Центральної та Східної Європи на європейську інтеграцію, а тому досягли своєї головної мети. Однак певні вчені, наприклад, доктор політичних наук О. Ковальова, звертають увагу на те, що в «Європейських угодах» не було положень щодо визначеної перспективи членства, а також термінів вступу до ЄС. Лише в преамбулі угоди між ЄС та Польщею було відзначено намір Польщі стати членом ЄС. Проте треба відзначити, що «Європейські угоди» були прийняті до визначення у 1993 р. Європейською Радою копенгагенських критеріїв членства в ЄС.

Саме після рішень Копенгагенського саміту 1993 р. в ЄС сформувався окремих напрям політики – «східна політика ЄС», а держави Центральної та Східної Європи почали подавати офіційні заяви на вступ до ЄС. Так, Угорщина і Польща подали офіційні заяви на вступ до ЄС у 1994 р., Словаччина – у 1995 р., а Чехія – у 1996 р. Із цього часу їх державна політика була направлена на набуття повноправного членства в ЄС шляхом виконання копенгагенських критеріїв членства, прийняття та імплементації урядових програм розвитку, політичному діалозі з ЄС і продовженні реформ відповідно до європейських стандартів у різних галузях. Отже, на цьому етапі пост-соціалістичні держави Центральної та Східної Європи отримали статус асоційованих членів ЄС і почали активно впроваджувати державну політику, направлену на членство в ЄС.

Як відзначає Т. Герасимчук у своєму кандидатському дослідженні з історичних наук «Країни Центральної Європи в політиці Європейського Союзу (1989-2004 рр.)», готовність

країн-кандидатів на вступ визначалася на основі звітів, що подані у Європейську Комісію Міністерствами Закордонних Справ, Комітетами з питань європейської інтеграції країн-кандидатів, також на основі експертних оцінок спостерігачів від ЄС, резолюцій Європарламенту, статистичних даних міжнародних фінансових інститутів. У 1997 р. ЄС затвердив «Порядок денний – 2000» – програму розширення ЄС на основі стратегії «вступу хвилями». У результаті цього на Люксембурзькому саміті в грудні 1997 р. Польща, Угорщина, Чехія, Естонія, Словенія й Кіпр, були включені до «першої хвилі» розширення, а в березні 1998 р. в ЄС були розпочаті переговори про їх вступ. Під час Гельсінського саміту в грудні 1999 р. та Копенгагенського саміту в грудні 2002 р. була змінена політика ЄС щодо вступу держав Центральної та Східної Європи: замість стратегії вступу «хвилями» була прийнята стратегія «рівних можливостей». Відтак, переговори про вступ почалися з усіма 10 державами-кандидатами з Центральної та Східної Європи, а також із Кіпром і Мальтою. Із ними вже було підписано Партнерські угоди зі вступу, в основі яких було покладено спільні пріоритети співробітництва з виконання критеріїв членства в ЄС. Власне, рішення Копенгагенського саміту формально завершили переговорний процес про вступ, що уможливило вісьмом держав Центральної та Східної Європи стати членами ЄС у 2004 р., а двом – у 2007 р.

Отже, останні два розширення ЄС у 2004 р. та 2007 р. на Схід безпрецедентне за своїх масштабами, але ще більше – за складністю самого процесу інтеграції старих і нових членів ЄС, що перебували на різних рівнях економічного й соціального розвитку.

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ВИЩИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Розглядаючи основні аспекти взаємодії урядів і парламентів європейських країн, автор вважає необхідним об'єктивно оцінити творчі здобутки попередників, їхній внесок в аналіз досліджуваної проблеми, розкрити досі невивчені аспекти державно-управлінської практики. Всю історіографію з цього питання можна розділити на три основні періоди: 1) кінець XVII століття – 1920 р.; 2) 1920-1980 рр.; 3) 1990-2012 р. Ця періодизація покладена в основу подальшого історіографічного огляду.

Перший період – кінець XVII століття – 1920 р. охоплює зародження ідеї розподілу державної влади на окремі гілки та врівноваження їх за рахунок системи стримувань та противаг за класичною формулою невтручання у компетенцію одна одної. Становлення сучасної теорії розподілу влади пов'язане з виникненням політико-правових теорій в Англії. Видне місце серед англійських мислителів того часу зайняв філософ Д. Локк, який у праці «Два трактати про державне правління» (1690) детально розглядає три влади: законодавчу, виконавчу і судову, дає їм розгорнуту характеристику.

Основоположником сучасної теорії розподілу влади вважається видатний французький мислитель Ш. Л. Монтеск'є. Він уперше проголошує розподіл влади вищим законом державного устрою, який забезпечує політичну свободу громадян. У праці «Про дух законів» (1748) робиться головний висновок: «Все загинуло б, якщо в одній і тій же особі або установі були сполучені три влади: влада створювати закони, влада виконувати постанови загальнодержавного характеру і влада судити злочинців і вирішувати тяжби приватних осіб». При цьому Ш. Л. Монтеск'є

вказував на неможливість практичного розмежування влад настільки, щоб це абсолютно виключало втручання однієї влади в діяльність іншої.

Теорія розподілу влади у трактуванні Ш. Л. Монтеск'є отримала широку підтримку серед мислителів XVIII-XIX ст. Водночас не всі мислителі того часу сприймали ідею розподілу державної влади. Серед її критиків слід відзначити засновника власної ідейно-політичної течії К. Маркса. Сутність теорії розподілу влади К. Маркс визначав таким чином: «Розподіл влади, який великі філософи з державного права розглядають як священний і недоторканий принцип, насправді є нічим іншим як прозаїчним діловим розподілом праці, застосованим до державного механізму в цілях спрощення і контролю». Маркс вважав недоцільним застосовувати розподіл законодавчої та виконавчої влади у конкретно-історичних умовах Західної Європи XIX століття. Він запропонував з'єднати законодавчу і виконавчу влади, а зловживання посадовців та їх можливу некомпетентність нейтралізувати загальним виборчим правом і оголошенням депутатів «без жодного виключення змінюваними у будь-який час» за рішенням їх виборців. Державна влада скрізь єдина та неділима, оскільки держава є знаряддям класового панування, то панівні класи ні з ким не збираються розділяти державну владу.

Отже, аналіз наявних у цей період досліджень свідчить, по-перше, про виникнення та наукову розробку концепції розподілу державної влади, в межах якої фактично було розпочато дослідження взаємодії уряду і парламенту; по-друге, в контексті цієї концепції домінуючою ідеєю стало посилення ролі парламенту в управлінні державою; по-третє, про появу наукових теорій, які заперечували доцільність застосування теорії розподілу державної влади у практиці буржуазних країн та пропонували створення єдиного органу державної влади, що поєднає у собі виконання законодавчих та виконавчих функцій.

Другий період – 1920-1980 роки характеризується поглибленням дослідження окремих аспектів взаємодії урядів і парламентів. Водночас відбувається зміна акцентів у вивченні даної теми. Це було пов'язано із тим, що на початку ХХ століття через збільшення об'єму державної роботи, ускладнення функцій державного управління відбувається посилення ролі виконавчої влади. Уперше ідея зниження ролі законодавчих органів була впроваджена англійським дослідником Д. Брайсом в 1920 році і пізніше стала домінуючою парадигмою впродовж подальших сімдесяти років. Ця ідея передбачала, що колись у минулому був золотий час парламентів, коли вони відігравали основну роль в управлінні державою. На початку ХХ ст. законодавчі органи поступово втрачають свою роль, навіть і в такій важливій галузі як законотворення.

Особливу увагу було приділено аналізу еволюції та оцінці ефективності інституту делегованого законодавства в європейських країнах. Певна частина дослідників у 20-30 роки ХХ століття виступає з критикою цього інституту. Так, негативно оцінює механізм делегації законодавчих повноважень уряду, водночас, визнаючи його необхідність, англійський дослідник Г. Ховард, говорячи про встановлення «нової деспотії» виконавчої влади. Про недостатність парламентського контролю над делегованим законодавством уряду та необхідність його підвищення говорять у своїх працях американські дослідники Д. Гауз, Д. Уїлліс, Ч. Май Чен та К. Коул. Дещо змінилася оцінка інституту делегованих повноважень під час та після Другої світової війни. У працях О. Кірхеймера, С. Сміта, М. Сейгарт та деяких інших дослідників можна прослідкувати думку про необхідність застосування цього механізму у надзвичайних ситуаціях та з метою оперативного вирішення державних проблем. Великий пласт наукових досліджень присвячений ролі та функціям законодавчих органів європейських країн, як то в дослідженнях Р. Спенсера, Д. Гріфітса, Г. Ловенберга, Р. Пекенхема, М. Мезі, Р. Нортон, Д. Блонделя, А. Мореля.

У 70-80 роки ХХ століття робляться важливі спроби комплексно проаналізувати урядово-парламентську взаємодію в окремих країнах або при виконанні окремих функцій органами державної влади, як то в працях Р. Джексона, М. Аткинсона і К. Харта, Б. Рокмана. Моделям взаємодії уряду і парламенту у Великобританії, Франції та Західній Німеччині присвячено працю А. Кінга. Особливостям системи стримувань і противаг між гілками державної влади і в цьому контексті окремим проблемам їх взаємодії присвячені праці Е. Хааса, Д. Прайса, К. Фрідріха, Ч. Хайнса.

У цьому контексті варто зазначити, що перераховані тенденції торкалися лише зарубіжної – переважно західно-європейської та американської історіографії, тому що питання взаємодії законодавчої та виконавчої влади в радянській історіографії та історіографії країн соціалістичного табору майже не досліджувалися.

Таким чином, аналіз історіографії періоду 1920-1980-х років засвідчує інтерес науковців до таких тем: по-перше, підвищення ролі уряду в законодавчому процесі; по-друге, парламентського контролю уряду; по-третє, особливості взаємодії гілок влади у надзвичайних умовах. Також варто зазначити, що цей період представлений переважно зарубіжною – західноєвропейською та американською історіографією, тому що для науковців соціалістичних країн ця тема не була актуальною.

Третій період, який охоплює 1990-2012 роки дозволив вийти дослідженням про взаємодію уряду і парламенту на якісно новий рівень. Науковці наголошують робитися на необхідності оптимізації відносин між урядом і парламентом, сприяння налагодженню консенсусу і безконфліктному співробітництву з метою ефективного управління державою. Говорячи про зарубіжну, переважно європейську та американську історіографію, то слід зазначити, що праця, у яких безпосередньо розглядалася проблема взаємодії уряду і парламенту, було написано небагато. Переважна більшість

досліджень – це дослідження присвячені окремим аспектам взаємодії, які розглядаються окремо від основної нашої теми. Серед них дослідження М. Крука, Р. Мояка, П. Сарнецького, М. Стебельського, Я. Шиманека, Х. Ямамото.

Іншим важливим пластом наукових розробок зарубіжних вчених є дослідження, присвячені проблемам взаємодії уряду і парламенту в законодавчому процесі, М. Берека, А. Бень-Кацали, А. Тарновської, Г. Христіана, Г. Дорінга, М. Холенберга, Р. Зубека.

Окремий сегмент зарубіжної історіографії становлять дослідження російських та білоруських науковців. До їх досягнень у вивченні окремих проблем взаємодії уряду і парламенту слід віднести глибоке дослідження теоретико-методологічних засад та понятійного апарату, спроби об'єктивного аналізу державно-управлінської практики країн Європейського Союзу, а також, зважаючи на це, вироблення рекомендацій для удосконалення урядово-парламентської співпраці у власних країнах. Серед розмаїття авторів, що дослідили цю проблему слід відзначити Л. Ф. Абзалову, І. Ю. Богдановську, С. Г. Дзібову, І. Н. Кирякову, Д. А. Лагун та В. С. Троїцького.

Не залишились осторонь вивчення механізмів взаємодії уряду і парламенту й українські науковці. Є загальні праці присвячені цій проблематиці, наприклад, дослідників Ю. Г. Кальниша та В. В.Тертички, однак вони торкаються переважно політичних аспектів проблеми, майже не аналізуючи механізми співпраці уряду і парламенту та їх вплив на систему державного управління. Серед праць у галузі юридичних наук слід відзначити роботи Ю. Г. Барабаша, І. К. Залюбовської, О. О. Майданник, С. В. Ківалова. Важливим аспектом досліджень також є намагання порівняти стан парламентської відповідальності уряду в зарубіжних країнах та Україні з метою вироблення конкретних рекомендацій задля її удосконалення та оптимізації. Серед таких слід відзначити наукові праці С. В. Балана,

Ю. Барабаша, І. І. Дахової, Д. Ковриженка, Р. Мартинюка та Р. М. Павленка.

Таким чином, узагальнюючи здобутки періоду 1990-2012 років, слід зазначити таке: по-перше, авторам у цілому вдалося досить ґрунтовно дослідити окремі аспекти взаємодії уряду і парламенту під час парламентського контролю уряду та законодавчого процесу; по-друге, в теоретичному та методологічному аспектах дослідження проблеми вдалося вийти на якісно новий рівень; по-третє, так і не вдалося комплексно та системно вивчити заявлену проблему, яка концептуально, на думку автора, може становити новий напрям дослідження в державно-управлінській науці.

ДЕРЖАВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЧИ АДМІНІСТРУВАННЯ: ПОШУКИ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Початок ХХІ століття демонструє всебічний і динамічний розвиток моделей та систем управління суспільством, який відбувається у зв'язку з якісними структурними й функціональними змінами практично в усіх сферах суспільного життя.

Незаперечно, що разом із суспільством змінюється і розвивається управління – його невід'ємна складова частина. При цьому кожен наступний етап суспільного розвитку викликає до життя нові моделі державного управління, які за багатьма аспектами визначаються ідеологічними та політичними імперативами, притаманними новим умовам і новим потребам. Досвід свідчить, що системи державного управління зазнають саме таких змін, які пов'язані з конкретними потребами і ціннісними орієнтаціями сучасних держав.

Досвід свідчить, що системи державного управління зазнають саме таких змін, які пов'язані з конкретними потребами і ціннісними орієнтаціями сучасних держав.

Однак створення нової системи державного управління чи її варіантів вимагає розроблення нової парадигми державного сектору. У цьому аспекті досить цікаво виглядає підхід представників сучасної північноамериканської управлінської школи, в основу якого покладено прагнення чіткої детермінації понять «адміністрування» і «менеджмент» щодо системи сучасного державного управління.

Сучасне розуміння поняття державного адміністрування пов'язується переважно з процедурами, переведенням політики в дію та офіс-менеджментом, а в поняття державного менеджменту включається організація досягнення цілей із

максимальною ефективністю та повною відповідальністю за досягнуті результати.

Сьогодні державний менеджер повинен брати на себе персональну відповідальність за результати управління. У цьому аспекті виділяються дві форми управлінської підзвітності: політична підзвітність (стосовно обраного парламенту й виборців) і бюрократична або управлінська відповідальність (стосовно уряду та інших адміністративних суб'єктів).

Таким чином, за допомогою системи державного менеджменту, спрямованої на формування нової системи соціальної відповідальності, змінюються відносини між урядом і громадянами, а також між бюрократією та суспільством у цілому.

Розглянувши деякі тенденції сучасної західної системи державного управління слід зазначити, що проблема його інституціонального та функціонального реформування безпосередньо пов'язана з ідеологічними та структурними змінами, а також трансформацією державного сектора в напрямі створення нових ринкових форм державного менеджменту.

У зв'язку з цим відбулося масштабне переосмислення і доповнення механізмів представницької демократії, згідно з якими усі комунікації відбуваються в одному напрямі: від побажань громадян до посадових осіб, які мають збирати та задовольняти їх.

Новий етап позначився усвідомленням того факту, що комунікація відбувається у двох напрямках: від громадян до управлінців і від управлінців до громадян, а потім ще і горизонтально – між громадянами.

Принциповою у цьому зв'язку є ідея комунікаційної раціональності, згідно з якою інформаційна взаємодія відбувається вільно, незалежно від владних ієрархій, спрямовується безпосередньо учасниками процесу, які мають доступ до необхідної інформації, а також можливість і здатність аргументувати, підтримувати, заперечувати чи оскаржувати певні питання.

Таким чином, роль державного управлінця серед іншого – участь у соціальній взаємодії, у широких дискусіях, де суспільні цінності постійно реартикулюються та перетворюються.

Отже, відбувається принципова трансформація підходів у відносинах між приватним сектором та владними структурами. Акцент припадає на активне широке залучення громадськості у політичні процеси та реальну взаємодію, тобто йдеться про партнерство, «взаємне управління» та взаємну відповідальність у контексті розробки зваженої публічної політики.

Залучення громадськості не є шляхом прямого впливу на вибір політики, але є тим шляхом, який закладає загальний політичний контекст через визначення та осмислення суспільних цінностей і пріоритетів, справедливості і моральності, які ще Конфуцій вважав основою мистецтва управління державою.

У цих підходах можна вбачати або невідповідність справжній ролі, яку відіграють ці особи, або констатацію того, що публічна влада, яка дозволяє гарантувати здійснення публічного управління, є важливішою за власне публічну службу. Це твердження належить перевірити далі під час розгляду питання про роль осіб приватного права у здійсненні адміністративної діяльності.

СУЧАСНИЙ ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТРУКТУРИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У країнах Європи діє національна система органів охорони правопорядку. До його суб'єктів належать суди, прокуратура, міністерство юстиції, адвокатура й інші органи виконавчої влади.

Міністерства юстиції в східноєвропейських країнах виконують в основному завдання, що сприяють зміцненню законності, захисту прав і законних інтересів громадян, а також підприємств, установ, організацій, ефективному вирішенню завдань правосуддя, боротьбі зі злочинністю й іншими правопорушеннями.

Відповідно до цих завдань міністерства юстиції здійснюють спільне й організаційне керівництво судами, державним нотаріатом, адвокатурою, виконавчою службою, підготовкою кадрів для цих органів, розробкою і вдосконаленням законодавства, забезпечення міжнародних зв'язків із правових питань.

При здійсненні організаційного керівництва судами забезпечується суворе і безумовне дотримання принципів незалежності суддів і народних засідателів, а також їх підпорядкування лише закону, що виключає будь-яке втручання в сферу діяльності правосуддя, і проведення широкого комплексу організаційних заходів, пов'язаних із розміщенням судових органів з врахуванням адміністративно-територіального поділу, з розстановкою, проходженням служби і навчанням судово-виконавчих кадрів.

Цікавим, на нашу думку, є досвід Російської Федерації. Міністерство юстиції РФ є федеральним органом виконавчої влади, що проводить державну політику і здійснює управління у

сфері юстиції, а координує діяльність у цій сфері інших федеральних органів виконавчої влади.

У межах дослідженої теми для нас особливий інтерес представляє Департамент судових приставів, що складається з: департаменту судових приставів Міністерства юстиції РФ; служби судових приставів Управління військових судів Міністерства юстиції РФ, очолюваною заступником начальника Управління військових воєнних судів, – головним військовим судовим приставом; районних, міжрайонних або відповідних їм згідно з адміністративно-територіальним поділом суб'єктів Російської Федерації підрозділів судових приставів, що складаються з судових приставів із забезпечення встановленого порядку діяльності судів і судових приставів-виконавців, очолюваних старшими судовими приставами.

Законодавство про державну виконавчу службу двох держав Росії та України частково дублюють один одного, але й істотно відрізняються.

Законодавство обох країн, які регламентують процес виконання судових рішень, та акти інших органів закріпили норму, відповідно до якої вимоги державного виконавця (судового пристава) з виконання рішень є обов'язковими для всіх органів, організацій, посадових осіб, громадян і юридичних осіб на території України та Російської Федерації.

Судовий пристав у Росії більш захищений законом. Так, у разі заподіяння судовому приставу, у зв'язку з його професійною діяльністю, тілесних ушкоджень чи іншої шкоди здоров'ю, які виключають подальшу можливість займатися професійною діяльністю, йому щомісячно виплачується компенсація у вигляді різниці між його середньомісячною заробітною платою і призначеною в зв'язку з цим пенсією без урахування суми виплат, отриманих по державному страхуванню. В Україні в таких випадках державному виконавцю виплачується одноразова допомога і призначається пенсія по інвалідності.

У розвинутих правових країнах світу виконавча служба юстиції відіграє помітну роль у сфері правосуддя. Вони, як правило, виконують функцію організаційного інструменту упорядкування та забезпечення судової системи. При цьому до свого сучасного вигляду кожна правова система в даній складовій прийшла власним неповторним шляхом, що зумовило з огляду на історичні, соціально-економічні, політичні та національно-культурні чинники ті чи інші організаційні та функціональні відмінності. Враховуючи відсутність єдиної універсальної моделі інституційного та організаційного забезпечення правосуддя, надзвичайно важливим для нових європейських демократій, до яких належить і Україна, є детальне вивчення як загальних основ, так і окремих національних особливостей втілення системного підходу при розбудові правосуддя, у тому числі визначення місця й ролі органів юстиції.

У кожній країні є свої особливості роботи судових приставів і скрізь вони несуть велику відповідальність за свої дії. Так, у США виконанням судових рішень займаються державні службовці – служби маршалів. Це одна з найстаріших федеральних державних посад, представники якої мають великі повноваження. Наприклад, для гарантування безпеки свідків маршали можуть видавати їм нові документи і сприяти в проведенні пластичних операцій зі зміни зовнішності свідків, вони займаються транспортуванням ядерних боєприпасів, беруть участь в операціях Інтерполу.

У європейських країнах працюють приватні судові пристави. Для здійснення подібної діяльності необхідно одержати ліцензію. Приватний пристав самостійно вирішує всі проблеми, які виникають при виконанні судових рішень, розплачується з ним клієнт. Французький пристав має право домовлятися зі сторонами і навіть давати рекомендації щодо виконання судових рішень.

У Великобританії вже кілька років використовують змішаний принцип. Судові виконавці перебувають на державній службі, а у разі потреби залучають приватних виконавців. Правила арешту та продажу майна боржників тут не змінювали з 1604 року. У разі потреби виконавець може без дотримання особливих формальностей запросити допомогу в поліції, пожежних і навіть армії.

Судочинство Англії регулюється не законодавчим актом, а спеціальними правилами.

У своєму розвитку інститут виконавчого провадження сучасної Англії пройшов три основні етапи: на першому етапі, коли суд як орган для вирішення суперечок лише зароджувався, мало місце самовиконання постраждалою стороною свого порушеного права, яке у формі самосуду, самопомоги, самозахисту; на другому етапі вже має місце виконання судового рішення, проте виконання здійснювалося органом, що виніс ухвалусамим судом; на третьому етапі відбувається утворення спеціального органу, завданням якого стало виконання судових рішень відповідно до спеціального регламенту, тобто формується самостійний цивільно-процесуальний інститут – виконавче провадження.

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство можна розглядати як само-організовану сферу публічно-правових відносин у державі, що створюється вільними і рівними індивідами та сформованими об'єднаннями громадян, які здійснюють контроль за органами державної влади, виступають основою демократії та визначальним чинником у розбудові правової держави.

В Україні громадянське суспільство перебуває у процесі становлення та розвитку, створюються об'єднання для захисту прав, задоволення інтересів та потреб. Діяльність інститутів громадянського суспільства характеризується недостатнім рівнем їх інституційної, фінансової та кадрової спроможності. Як підсумок, вітчизняними та міжнародними неурядовими організаціями фіксується низький рівень суспільно значущої добровільної активності громадян.

Згідно з даними соціологічного дослідження, яке було проведене у 2008 році Українським центром економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова, було встановлено, що в Південному регіоні України 48 % респондентів не залучені до активної громадської діяльності, 19,7 % – залучені і 32,2 % опитаних, зазначили, що їм важко відповісти на це питання. Вищезазначені дані свідчать про не досить активну громадську позицію населення, яка є основою побудови громадянського суспільства та розвитку й впровадження демократичних цінностей у державі.

Доцільно зазначити, вагомими положеннями збагатив розгляд проблеми громадянського суспільства німецький мислитель Г. Гегель, згідно з яким громадянське суспільство є сукупністю індивідів, що задовольняють за допомогою праці

свої повсякденні потреби; основою громадянського суспільства є приватна власність; рушійною силою історичного прогресу є не громадянське суспільство, а держава, яка захищає людину від випадковостей, забезпечує справедливість і реалізує загальність інтересів; громадянське суспільство та індивід підпорядковані державі, бо саме воно інтегрує окремих індивідів і їх групи в органічну цілісність; небезпека існування всеосяжної держави полягає в тому, що воно поглинає громадянське суспільство і не прагне гарантувати громадянам їх права і свободи.

Інститути громадянського суспільства виступають засобом самовираження індивідів, їх самоорганізації та самостійної реалізації ними власних інтересів, розв'язують значну частину суспільно-важливих питань, полегшуючи виконання державою її функцій; виступають гарантом непорушності особистих прав громадян, дають їм можливість захищати власні інтереси та права; систематизують, впорядковують, надають урегульованості протестам і вимогам людей, які в іншому випадку могли б мати руйнівний характер, і в такий спосіб створюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади.

Таким чином, громадянське суспільство характеризується низкою ознак, а саме: визнання головної цінності суспільства – людини, її інтересів, прав, свобод; рівноправність і захищеність усіх форм власності; економічна свобода громадян та їх об'єднань, інших суб'єктів виробничих відносин у виборі форм і здійсненні підприємницької діяльності; свобода і добровільність праці на основі вільного вибору форм і видів трудової діяльності; ідеологічна й політична свобода, наявність механізмів, дозволяють громадянину впливати на діючу державну політику в країні. Вищезазначені положення, які притаманні громадянському суспільству, потребують розвитку та удосконалення в умовах трансформаційного періоду в Україні.

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РОЗВИТКУ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Складність і суперечливість соціально-політичного розвитку України, формування історично нового для неї типу державності в контексті глибоких і неоднозначних змін у культурній, ідеологічній, політико-правовій та економічній сферах висувають на початку третього тисячоліття перед українським суспільством важливі гуманітарні проблеми. Однією з них, що визначається державою як пріоритетна, є проблема послідовного розвитку громадянського суспільства як важливого демократичного інституту.

Зі світової практики відомі основні напрями розвитку громадянського суспільства: становлення демократичного механізму політичної влади на основі чіткого поділу її функцій, що виражає інтереси різноманітних прошарків населення; створення необхідних умов для функціонування ринкової економіки як основи громадянського суспільства; підпорядкування всіх державних, господарських органів, структур усіх політичних партій закону, забезпечення його верховенства; утворення різних рівноправних економічних суб'єктів; досягнення та підтримка необхідного рівня громадської культури, формування навичок соціально-політичної діяльності в демократичних умовах життя.

Але для того, щоб громадянське суспільство в умовах державної кризи відіграло певну роль, воно має бути досить міцним та впливовим фактором. І для його становлення та укріплення мають вжитися певні заходи.

Зміцнення громадянського суспільства на сьогодні передбачає: фінансування незалежних мас-медіа; встановлення контактів не

лише з урядом, але й з опозиційними силами; надання допомоги задля зміцнення ключових інститутів громадянського суспільства, органів судочинства та охорони правопорядку; створення і розвиток благодійницьких та добровільних організацій; розширення каналів обміну технічної та гуманітарної допомоги, обміну в галузі освіти та культури.

Тому питання розвитку і зміцнення громадянського суспільства є комплексним і впливає на розбудову демократичної, соціальної, правової держави, якою за статтею 1 Конституції є Україна. Відповідно, наша держава зобов'язана забезпечувати належний розвиток та підтримку членів суспільства та інститутів громадянського суспільства.

На думку вітчизняних дослідників, для громадянського суспільства України повинні бути притаманні такі риси, як вільне існування і функціонування недержавної сфери життя, що передбачає наявність широкої мережі громадських організацій, політичних партій, рухів, незалежних засобів масової інформації, інших форм громадської самоорганізації, які мають на меті реалізацію та захист своїх прав і свобод.

Разом із тим, подальший розвиток громадянського суспільства в Україні вимагає розв'язання комплексу задач щодо оптимізації механізмів його взаємодії із державою, розширення соціальної бази громадянського суспільства, подолання громадської пасивності та відчуженості.

Щонайперше, це стосується вдосконалення нині узаконених механізму взаємодії суспільства та держави, що вимагає розвитку інституціональної структури демократії, розвитку і зміцнення різних форм функціонального представництва організованих інтересів у системі законодавчої та виконавчої влади, передачі частини повноважень місцевому самоврядуванню, а також створення системи незалежного суспільного контролю за державною владою.

Другим найважливішим напрямом розвитку громадянського суспільства є розширення його економічної бази, що пов'язано

зі створенням ефективної системи економічних відносин, які забезпечать економічну свободу особистості та сприятимуть формуванню потужного та впливового середнього класу.

Отже, підсумовуючи, доцільно відмітити, що на сучасному етапі в Україні можна спостерігати процес формування громадянського суспільства, хоча певні елементи його існували ще за часів Київської Русі та Козаччини.

Проте, на думку багатьох дослідників і як свідчать реалії суспільно-політичного життя, для утвердження зазначеної демократичної інституції потрібні зміни не тільки в політико-правовій і соціально-економічній сферах, а й у суспільній свідомості українського народу, формування в нього громадської активності та відчуття господаря у власній країні.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

За останні півстоліття економічна думка пройшла шлях від пізнання поняття інноваційного підприємництва, діяльності окремих фірм та держави до їх розуміння як взаємопов'язаних ланок складної системи. Сьогодні наука органічно вбудована в економічні процеси, які проходять як у межах національних держав, так і на міждержавному рівнях.

Відповідно до міжнародних стандартів інновації визначаються як кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого до ринку, нового або технологічного процесу, використаного в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг.

Слід зазначити, що Кабінетом міністрів України сформовано базу даних інвестиційних проектів до 2014 року загальною вартістю 1,1 трильйон гривень за напрямками: 125 стратегічно важливих галузевих і регіональних інвестиційних проектів загальною вартістю близько 200 мільярдів гривень, 714 інвестиційних проектів за пріоритетними напрямками економічного й соціального розвитку вартістю близько 900 мільярдів гривень. Проте без існування ефективно працюючої інноваційної інфраструктури реалізувати заплановані проекти практично неможливо.

Сьогодні розвиток напрямів досліджень привів у цілому до формування концепції національних інноваційних систем як комплексу інститутів правового, фінансового та соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси та спираються на національні звичаї, традиції, політичні та культурні особливості країни.

Проте перешкодами на шляху до створення ефективної фінансової складової національної інноваційної системи в Україні є, перш за все, повна відсутність мотиваційної та організаційно-правової основи багатосторонньої взаємодії держави, академічної, прикладної науки, освіти та промисловості (бізнесу), результатом яких повинна бути взаємна координація зусиль всіх учасників передачі знань.

Заслужують на увагу такі заходи щодо реалізації державної політики формування національної інноваційної системи України в контексті фінансової складової:

1. Безпосереднє фінансування в системі партнерства приватного чи державного секторів більш ефективно в напрямі реалізації ризикових проектів, що мають потенційно високу соціальну та економічну значущість. Це допоможе налагодити процес організації кооперації між державним сектором науки та промисловістю, забезпечить прозорість існуючої системи розподілу фінансових ресурсів.

2. Розробка відповідної методологічної бази для забезпечення системи знань управлінського персоналу, яка б дозволила результативно усвідомити сутність та послідовність дій, направлених на створення національної інноваційної системи. Тобто, щоб інтерес приватного капіталу був достатньою гарантією того, що спільно фінансовані дослідження та розробки будуть орієнтовані на економічне зростання, а не на отримання знання заради знань.

3. Необхідно залучати представників фінансово бізнесу до роботи щодо формування переліку пріоритетних напрямів науково-технічного розвитку та критичних технологій при тісній взаємодії між урядом, науковими органами держави, представниками промисловості.

4. Приведення системи фінансування державних наукових організацій у відповідність з реально здійснюваною ними діяльністю щодо задоволення запитів, включаючи введення інституту незалежної позавідомчої наукової експертизи для

науково-дослідницьких проектів; розробку процедури зміщення фінансування від базового до фінансування, заснованого на участі організацій в наукових проектах; регулярну оцінку вкладу наукової організації у розв'язання задач, в тому числі й щодо обсягів фінансування грантів та встановлення залежності рішень щодо фінансової підтримки державою організацій.

Взагалі, враховуючи низькі техніко-економічні характеристики сучасного виробничого потенціалу країни, державне стимулювання має зосереджуватись на етапах впровадження інновацій у будь-якій формі – чи інноваційного технологічного процесу, чи інноваційного продукту.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Безумовним фактом є те, що громадська думка відіграє істотну роль у сучасному суспільстві, а отже, має вагоме значення для функціонування системи державного управління. У сучасному світі вивчення громадської думки є основоположним пунктом у забезпеченні державної стабільності та ефективного впровадження в життя державної політики. Держава не може функціонувати однобічно лише керуючи певною територією, сферами життя, суспільними відносинами тощо. Для розвинутої країни необхідним елементом виступають двосторонні зв'язки між владою та народом, оскільки вони дають можливість співпрацювати державним органам з окремими людьми, їх формальними та неформальними об'єднаннями. Україна не є винятком у цьому питанні.

Дослідження громадської думки забезпечує вдосконалення системи державного управління, оскільки за їх допомогою виявляється рівень підтримки діяльності державних органів, а отже, й корегується ця діяльність за наявності великого дисонансу. Необхідною передумовою проведення будь-яких реформ є не тільки вивчення позитивного досвіду інших країн, а й позицій народу щодо основоположних питань суспільного життя.

Певною проблемою для державного управління є те, що громадська думка, по-перше, не є сталою, по-друге, підвладна різноманітним впливам. Обидва ці пункти спонукають приділяти велику увагу як самій громадській думці у певний час щодо певної ситуації, політики чи обставин, а також умовам її формування та чинникам впливу. Наявність певної громадської думки може мати як позитивний, так і негативний характер, що

може перешкоджати вільному впровадженню в життя державної політики. До того ж, існує багато важелів впливу на громадську думку, якими можуть користатися не тільки в цілях розвитку держави й суспільства, а й в суто власних політичних інтересах певними організаціями, об'єднаннями чи окремими діячами. Тоді вже постає питання наявності хибної думки серед населення, що може спричинити появу низки проблем у діяльності державних органів.

Опираючись на вищесказане можна стверджувати, що перед державними органами та окремими державними службовцями постає питання не лише дослідження самої громадської думки, а й можливих факторів впливу на неї та варіантів протидії маніпулюванню. Отже, зі споглядачів вони повинні перетворитися у формувачів відповідної думки.

Важливим для розуміння суті проблеми є розуміння основних законів формування громадської думки:

1) незвичайні події можуть тимчасово коливати громадську думку від однієї крайності до іншої, думка не стабілізується, поки не буде видно перспективу;

2) у критичний час люди більш чутливі до свого лідера; якщо вони довіряють йому, то виявляють більш ніж просту відповідальність, а якщо ні то менш терпимі, ніж зазвичай;

3) люди краще сприймають і легше формують думку стосовно цілей, ніж методів їх досягнення;

4) громадська думка так само, як і індивідуальна, забарвлена бажанням (інтересом), коли вона базується на ньому, а не просто на інформації, то найбільш гостро реагує на події.

Беручи до уваги ці чотири пункти, можна стверджувати, що потрібно бути готовими до використання незвичайних подій у суспільстві, особистих якостей лідерів, цілей, що виражені в салоганах та власної зацікавленості груп людей. Відповідно до цього у противагу система державного управління повинна:

1) вказати на певні перспективи для держави та суспільства;

2) у критичних ситуаціях бути представленою харизматичною особою (особами), які своїми промовами, думками та поглядами

зможуть переконати маси людей у правильності державної політики;

3) сформулювати такі цілі, які б були зрозумілі більшості людей та спонукали їх до співпраці;

4) впливає з попереднього – поставлені цілі повинні перекликатися з інтересами суспільства загалом та окремих груп людей.

Окрім цього варто пам'ятати, що оцінити правоту суспільної думки достатньо складно, а при її формуванні потрібно не забувати про необхідність підтримувати активних прихильників, оскільки вони є представниками суспільства, а власний досвід, власні думки чи погляди завжди краще сприймаються ніж ті, що передані через засоби масової інформації. Відповідно, цей власний досвід та думки краще розповсюджуються серед людей, оскільки несуть у собі елемент живого спілкування. Наступним кроком є процес схилення нерішучих, тобто тих, хто перебуває у стадії осмислення ситуації та потребує лише невеликого поштовху в той чи інший бік. Після цього потрібно наголосити на хибності тієї політичної сили чи окремих лідерів, які розхитують суспільство та спричиняють народні хвилювання. Бажано робити це у коректній формі щоб не дискредитувати державу, державні органи чи окремих представників та постати в образі сторони, що «грає за чесними правилами», відстоює свої інтереси, але в той самий час готова йти на компроміс заради досягнення суспільного блага. Не менш важливою є орієнтація на більшість, оскільки досягнення інтересів більшості людей є основоположним пунктом демократичності.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що громадська думка є не лише уособленням суспільних настроїв та поглядів населення на певні події чи зміни в державі, а ще й інструментом державної політики, основна функція якого – забезпечення ефективного функціонування системи державного управління й, відповідно, стабільного існування та розвитку держави.

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Громадянське суспільство в період суспільних трансформацій виступає дієвим механізмом, що привертає увагу до суспільних проблем та допомагає знайти шляхи їх розв'язання. Висловлюючи свою думку, беручи активну участь у громадсько-політичних рухах, громадяни мають змогу покращити якість життя і зробити внесок у розвиток держави та в процес створення відповідального та впливового суспільства. Саме розвинені інститути громадянського суспільства мають бути тим чинником, що допомагає державній владі визначити та розв'язати актуальні проблеми суспільства, а держава, у свою чергу, має законодавчо захищати інститути громадянського суспільства. Залежно від рівня і форми демократичного розвитку, а також політичного, економічного та соціального середовища різні країни світу, застосовують певні методи залучення організацій громадянського суспільства до політичного процесу.

Аналіз міжнародної практики в цій сфері дозволяє порівняти між собою різні механізми забезпечення участі суспільства в політичному процесі.

Доцільно зазначити, що безпека – це гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз. Політика безпеки в політичній сфері визначається як функція держави щодо забезпечення захищеності життєвоважливих політичних інтересів суспільства (особистості, соціальних верств, спільноти в цілому) від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також як сукупність необхідних для цього заходів.

Політичні інститути повинні докладати всіх зусиль, аби «відновити зв'язок» зі своїми громадянами і тим самим підвищити ефективність державного управління шляхом посилення громадської участі в політичному процесі та впровадження відкритих і прозорих процедур прийняття рішень.

У процесі забезпечення політичної безпеки важливим є дотримання певних положень, зокрема, гарантування неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних підвалин суспільства; підвищення ефективності функціонування політичних інститутів влади; забезпечення політичної стабільності, громадянського миру та взаєморозуміння в суспільстві; забезпечення прозорості в діяльності державних органів, прийнятті управлінських рішень, інформованості населення, зміцнення на цій основі його довіри до владних інститутів; створення повноцінного, ефективно діючого місцевого і регіонального самоврядування.

Таким чином, у процесі розбудови демократичної та соціально-правової держави, особливого значення набуває питання взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади, яка повинна здійснюватися на основі участі громадськості в розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів; залучення інститутів громадянського суспільства до надання соціальних послуг; здійснення інститутами громадянського суспільства громадського контролю за діяльністю органів державної влади; проведення органами державної влади моніторингу і аналізу громадської думки тощо.

ПРОБЛЕМНІ РИСИ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЗАГРОЗИ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

Світова практика переконливо свідчить, що досягти після-кризового відновлення та забезпечити перехід до швидкого та стабільного зростання економіки можливо лише на основі відповідного розвитку індустріального комплексу країни. Вчені-економісти як країн Європейського Співтовариства, так і ближнього зарубіжжя активно наголошують на необхідності проведення так званої «*нової індустріалізації*», сутність якої полягає у підвищенні загального рівня конкурентоспроможності країни, скороченні безробіття та збільшенні кількості робочих місць завдяки промислому сектору, оскільки саме він здатний забезпечити швидке та якісне зростання економіки та найбільш високі темпи продуктивності праці, оскільки промисловість має високий мультикативний ефект на інші галузі та сектори, а також є джерелом інновацій.

На нашу думку, для України також немає іншої альтернативи економічного розвитку як проведення рішучих дій із відновлення та модернізації промислового сектору, що за роки перманентної внутрішньої кризи та впливу глобальної економічної кризи 2007-2009 рр. набули цілого ряду проблемних рис, які унеможливають високі темпи економічного зростання та досягнення європейського рівня продуктивності праці та конкурентоспроможності продукції.

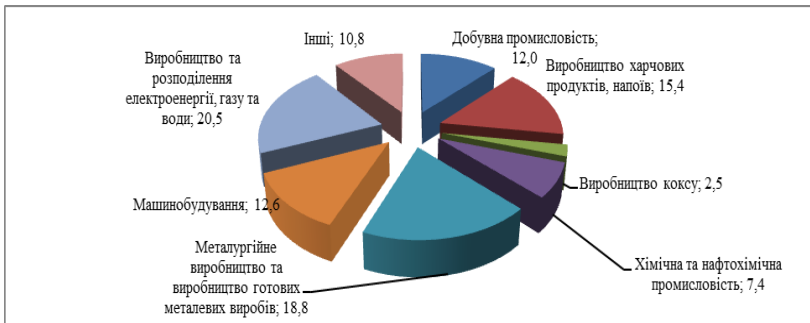
Із даних, наведених у таблиці, видно, що за останні п'ять років промислове виробництво скоротилось на 13 %, при цьому тривало погіршення структури промисловості, оскільки випуск продукції переробними галузями відбувався більш високими темпами: за цей час він впав на 18 %. У результаті на сьогодні у структурі промислового виробництва домінують галузі нижчих технологічних укладів (див. рис. 1), а виробництва IV та вище технологічних укладів складають лише шосту частину.

Таблиця 1

Індекси промислової продукції за 2007-2012 рр., до попереднього року, %

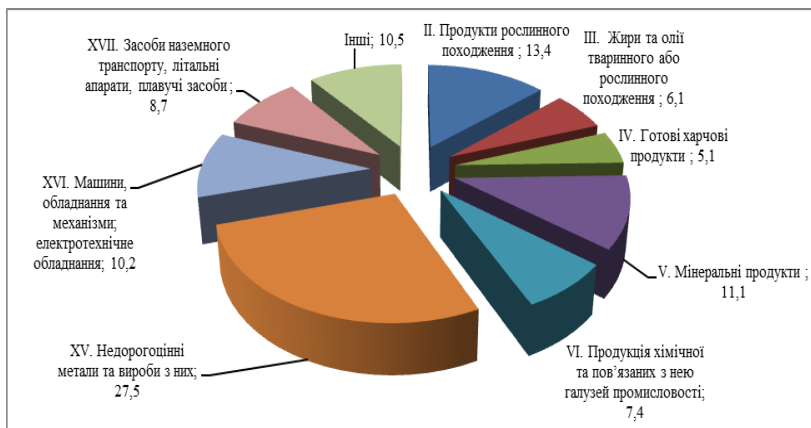
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012 до 2007
Промисловість	107,6	94,8	78,1	111,2	107,6	98,2	87,0
Добувна та переробна промисловість	108,3	94,4	76,7	111,5	108,0	97,5	85,0
Добувна промисловість	102,6	95,7	89,4	103,7	107,2	101,9	96,9
Переробна промисловість	109,9	94,0	73,5	113,9	108,2	96,3	82,0
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	102,3	98,2	88,9	109,5	105,3	102,8	103,5

*Складено та розраховано за даними Державного комітету статистики України.

Рис. 1. Структура промислового виробництва (за обсягами реалізованої продукції), 2012 р., %

Відсталій галузевій структурі виробництва відповідає сировинноорієнтована структура промислового експорту (рис. 2).

Рис. 2. Структура промислового експорту за окремими промисловими групами, 2012 р., %

Несприятлива кон'юнктура на світових ринках сировини, зокрема на ринку недорогоцінних металів та виробів із них, які складають майже третину українського експорту, виявилась одним із чинників, того, що наслідки глобальної кризи для України були більш болючими і тривалими, ніж для інших країн.

Для зміни ситуації, що склалася, вкрай потрібна дієва промислова політика, спрямована на імпортозаміщення і швидке накопичення національного капіталу та відповідна їх зовнішньоекономічна стратегія, яка дозволить використовувати переваги економічної інтеграції для зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення високих темпів економічного зростання.

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Згідно із законодавством України, державно-приватне партнерство – це система відносин між державним та приватним партнерами, при реалізації яких ресурси обох партнерів об'єднуються з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород (відшкодувань) між ними, для взаємовигідної співпраці на довгостроковій основі у створенні (відновленні) нових та/або модернізації (реконструкції) діючих об'єктів, які потребують залучення інвестицій, та користуванні (експлуатації) такими об'єктами. В Україні закон «Про державно-приватне партнерство» передбачає реалізацію проектів лише у формі договору, тоді як, наприклад, у багатьох європейських країнах такого обмеження немає, переважно створюється спеціальна структура у формі юридичної особи за участю публічного і приватного партнера, у низці випадків – ще за участю фінансових інститутів. У рамках цього об'єднання і укладаються договори, що дозволяє досягти максимальної структурованості і прозорості операції.

Доцільність використання механізмів державно-приватного партнерства (ДПП) в соціальній сфері України зумовлюється високими потребами в позабюджетних коштах та використанні ефективних методів управління для підвищення забезпеченості населення послугами охорони здоров'я, освіти, культури, житлово-комунального господарства і т. д.

Характер взаємодії влади і бізнесу є одним із найважливіших індикаторів стану суспільства в цілому. Чим вище ефективність взаємодії підприємницького та державного секторів, тим більше позитивний вплив на добробут суспільства в цілому. Тому в умовах трансформації економіки України на сучасному етапі її розвитку об'єктивно необхідний пошук можливих спільних

взаємовигідних напрямів діяльності держави та бізнесу у вирішенні соціальних проблем суспільства, вдосконаленні та розробки ефективних механізмів такої взаємодії, вигідної усім сторонам.

Необхідно підкреслити, що соціальна політика держави, що проводиться зараз в Україні, не може, на нашу думку, повністю забезпечити усунення негативного впливу фінансової кризи та сприяти створенню умов для нормальної життєдіяльності різних категорій населення. На сучасному етапі розвитку особливо яскраво почали виявлятися негативні тенденції, пов'язані із загостренням протиріччі інтересів бізнесу і влади; ускладненням відносин між роботодавцями, державою і суспільством; із зростанням тіньової економіки і посиленням корупції в державному апараті; відтоком фінансових ресурсів з обороту підприємств реального сектору економіки.

Для подолання проблем кризи і виведення економіки на траєкторію сталого розвитку, необхідний, перш за все, перехід до інноваційного типу суспільного виробництва і відповідного йому типу зайнятості. Для інноваційної економіки, економіки знань з високою інформаційною та інтелектуальною «ємністю» необхідні фахівці, що володіють гнучкістю, мобільністю й високим ступенем адаптації до нових умов, до постійного оновлення, нового змісту, видам і формам зайнятості. Працівника, затребуваного в умовах модернізації, реально підготувати тільки при взаємопов'язаному функціонуванні професійної освіти й ринку праці.

Корупція є однією з ключових проблем відкритої співпраці влади та бізнесу в реалізації соціальних проектів, оскільки вона перешкоджає процесам встановлення ефективного балансу інтересів органів влади та приватного підприємництва в цілях відтворення економічного потенціалу певних територій країни, блокує механізми захисту соціально-економічних інтересів населення, обмежує участь представників громадськості в контрольних заходах та перешкоджає кожному соціально-

економічному зростанню. Цю тезу доводить практика реалізації національного проекту.

Спільна співпраця державних органів та приватних підприємств у вирішенні завдань соціального розвитку суспільства, зокрема, в реалізації загальнодержавних програм відкриває широкі додаткові можливості дотримання інтересів обох сторін, підвищення рівня управління та результативності господарювання, виконання державних соціальних програм, навіть незважаючи на труднощі кризи.

Налагодження ділових контактів дозволяє організувати спільне планування в реалізації державних соціальних проектів, підвищуючи відповідальність обох сторін за виконання намічених планом завдань.

На сьогодні очевидно є об'єктивна необхідність модернізації та трансформації економіки, соціального оновлення як державного, так і приватного секторів вимагає не тільки їх співпраці, але і врахування інтересів усього суспільства при його здійсненні. Наявність довіри між владою, бізнесом і активною частиною суспільства буде означати, що оновлення економіки стає реальністю.

РЕФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СТАТИСТИКИ ЯК МЕХАНІЗМ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ В УКРАЇНІ

Без статистичного забезпечення неможливо уявити розвиток жодної сфери діяльності, зокрема і бібліотечної, фахівці якої сьогодні переосмислюють значення, роль і зміст статистики, розглядаючи її як важливий інформаційний ресурс управлінської та дослідницької діяльності.

Вагомості бібліотечній статистиці додає і багаторічний досвід виживання вітчизняних бібліотек різних рівнів в умовах соціально-економічної кризи, який свідчить про те, що саме завдяки статистичним даним громада, засновники, органи влади, спонсори та усі зацікавлені можуть оцінити ефективність діяльності бібліотеки. Хоча, безперечно, суто статистичній оцінці притаманна певна обмеженість і односторонність.

Сьогодні постає питання вдосконалення системи державного управління бібліотечною справою через підвищення якості обліку бібліотечної діяльності та організації статистики.

Упродовж ХХ ст. форма державної статистичної звітності неодноразово змінювалась і перероблялася з метою удосконалення на певному історичному етапі розвитку бібліотечної справи БС у бік збільшення чи зменшення кількості показників.

У планах реформування статистики в Україні на державному рівні передбачалось удосконалення чинного масиву статистичних показників і створення на цій основі статистичної інформаційної бази, перехід до нових форм статистичного спостереження.

Відповідні заходи було накреслено і в галузі статистики культури, до складу якої входить бібліотечна статистика. Основний акцент програмних заходів зосереджувався на удосконаленні системи показників статистики та розробці

методологічних основ статистичного аналізу діяльності установ відповідно до міжнародної практики. Проте на сьогодні, по суті, основні напрями розвитку статистики цього періоду на державному рівні все ще залишаються нереалізованими.

Детально діяльність бібліотек відображена у формах звітності № 6-НК «Звіт про діяльність державних, публічних бібліотек, централізованих бібліотечних систем (ЦБС), що віднесені до сфери управління Міністерства культури і туризму України» та № 80-а-рвк «Зведена звітність державних, публічних та інших бібліотек».

Переважаюча частка основного набору показників збереглася від попередніх статистичних форм чинних ще за радянських часів. Нововведенням було подання відомостей про технічний стан приміщень, засобів сучасної технології та визначення складу фонду за чотирма (замість восьми) галузями знань.

Відповідно до Інструкції щодо заповнення зазначених форм звітності статистичну інформацію управлінням культури і туризму зобов'язані надавати державні, республіканські (Автономної Республіки Крим), обласні, центральні міські бібліотеки міст Києва та Севастополя, публічні, спеціалізовані, спеціальні бібліотеки незалежно від підпорядкування, у тому числі бібліотеки навчальних закладів, які звітують відділам культури районних державних адміністрацій. Однак на практиці звітування шкільних бібліотек цим інституціям не носить системного характеру, що призводить до відсутності повної та достовірної інформації про їх діяльність як в Управлінні фінансування, обліку та звітності Міністерства культури, так і в Державному комітеті статистики України. Через ту саму причину основні показники діяльності шкільних бібліотек (найчисельнішої складової вітчизняної бібліотечної системи) не відображені і у статистичному збірнику «Бібліотечна Україна в цифрах». Статистичний збірник «Бібліотечна Україна в цифрах» готує Національна парламентська бібліотека на основі

«Зведення річних звітів про діяльність бібліотек сфери управління Міністерства культури України».

Сьогодні єдиним джерелом інформації про окремі показники діяльності шкільних бібліотек України є результати паспортизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів державної та комунальної форм власності, проведеної у 2010 році відповідно до спільного наказу Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 16 липня 2009 р. № 662/53.

Необхідно зазначити, що вітчизняні статистичні довідники містять досить обмежений обсяг інформації про бібліотеки – лише відомості щодо кількості масових і універсальних бібліотек та розмір їх фондів і зовсім відсутності дані щодо діяльності галузевих бібліотек.

У 2006 році був прийнятий міжнародний стандарт ISO 2789:2006 «Information and documentation – International library statistics», який, на жаль, неперекладений українською мовою, а його норми не знайшли відображення в державних статистичних показниках.

Інформаційним базисом для формування системи статистичних показників державного рівня слугує набір показників, визначений формами державної статистичної звітності 6-нк за рік і зведеної статистичної звітності про універсальні та масові бібліотеки – 80-а-рик. Упродовж досліджуваного періоду форми державної статистичної звітності не було поширено на бібліотеки усіх систем і відомств, чим не забезпечено повноту збору даних і порушено комплексну оцінку стану бібліотечної справи в Україні.

Оптимізації бібліотечної статистики сприятиме створення форми державного статистичного спостереження з оновленим набором статистичних показників відповідно до сучасного стану розвитку бібліотечної діяльності та її поширення на бібліотеки усіх систем і відомств країни.

Важливі перетворення в бібліотечній справі, пов'язані з процесами інформатизації, залишаються поза увагою статистичних досліджень на державному рівні, що також не дозволяє визначити загальний рівень розвитку інформаційних технологій у бібліотеках країни.

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ І ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Необхідними умовами забезпечення законності та ефективності контрольної діяльності держави та її органів і посадових осіб у сфері цивільного захисту в Україні є наявність та чітка визначеність відповідної спеціалізованої системи державного контролю у галузі пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту, а також повнота її правового регулювання. Об'єктивною основою для формування та функціонування такої спеціалізованої системи органів державного контролю в цій галузі є наявність правової системи запобігання виникнення надзвичайних ситуацій у державі, що здійснюється спеціально уповноваженими на це органами державної влади, а також – виникаюча, у зв'язку з цим, потреба у здійсненні державного контролю щодо відповідного напрямку наглядової діяльності такого органу, суб'єктів господарської та іншої діяльності, що так само повинно здійснюватися певними органами державної влади України.

У науковій літературі справедливо наголошувалося на тому, що система органів державного контролю у сфері пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту характеризується необґрунтованим дублюванням повноважень, відсутністю чіткого розмежування підконтрольних об'єктів між відповідними контролюючими органами тощо. Окрім того питання аналізу ефективності системи органів державного контролю в галузі пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту не отримали належного розкриття. Суттєвих організаційних змін відповідні органи державного контролю зазнають у процесі поетапного впровадження в Україні адміністративної реформи. Ця реформа, що була розпочата у 1998 році, триває й досі.

Проаналізувавши шлях реформування системи органів державного контролю у сфері пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту в Україні у 1998-2012 роках, можна зробити висновок про проведення поступових адміністративних змін та формування поліцентричної системи відповідних державних органів, в яких постійно відбувається перерозподіл компетенції, що істотно впливає на трансформації їх правового статусу загалом. Правове регулювання їх статусу суттєво оновлене протягом 2011-2012 років внаслідок істотних змін у підпорядкуванні центральних органів виконавчої влади – переважна більшість відповідних контролюючих органів отримали нові положення про їх правовий статус, у яких їхня компетенція дещо уточнена та розмежована по-новому.

У контексті здійснення адміністративної реформи в Україні у 2012 році, система органів державного контролю у сфері цивільного захисту зазнала суттєвих змін. Так, 24 грудня 2012 року Президент України Віктор Янукович підписав Указ 726/2012, яким внесено зміни до Схеми організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади, затвердженої Указом Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». Із Міністерства надзвичайних ситуацій та Державної інспекції техногенної безпеки України шляхом реорганізації утворено центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України. Новий орган – Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі ДСНС України) є правонаступником Міністерства надзвичайних ситуацій України та Державної інспекції техногенної безпеки України та забезпечує реалізацію державної політики та державного контролю у сфері цивільного захисту.

Основними завданнями ДСНС України є:

– реалізація державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних

ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності;

– здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки, цивільного захисту, за діяльністю аварійно-рятувальних служб;

– внесення на розгляд Міністрові пропозицій щодо формування державної політики у відповідній сфері.

ДСНС України в повній мірі передані функції та права попередників – Міністерства надзвичайних ситуацій України та Державної інспекції техногенної безпеки України.

Повноваження служби здійснюватимуться безпосередньо та через територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення, а також – як новація – через міжрегіональні (повноваження яких поширюються на кілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи (у разі їх створення).

ДСНС України у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, а також відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій. У межах своїх повноважень на основі Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства оборони України видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

ДСНС України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі

пропозицій Міністра оборони України, та звільняє з посади Президент України.

Гранична чисельність осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців та працівників ДСНС України затверджується Кабінетом Міністрів України. Структура апарату ДСНС України затверджується її Головою за погодженням із Міністром.

Новостворена служба введена до складу Міністерства оборони України та підпорядкована військовому відомству, за рішенням глави держави, у зв'язку з тим, що з року в рік на практиці Україна стикається з проблемами, пов'язаними з ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій та стихійних лих, а світовий досвід свідчить про те, що найбільш ефективно відповідні служби працюють у тих країнах, де вони підпорядковані і перебувають у складі Збройних сил. Крім того, ліквідація наслідків НС нерідко здійснюється за допомогою техніки Міноборони. Міністерство оборони України працює над питанням врегулювання механізмів взаємодії з Державною службою України з надзвичайних ситуацій, які буде координувати міністр оборони. Ключовим завданням 2013 року є здійснення заходів із реформування. Але пріоритети служби залишаються постійними – це захист життя і здоров'я людини, відповідальність, мобільність, прогнозування і на його основі ефективно запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Отже, з огляду на перебіг адміністративної реформи в Україні на сучасному етапі, зміни у системі органів державного контролю у сфері пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту є вельми суттєвими. І дотепер вони далекі від завершення. Це означає, що пошук оптимальної системи таких органів, з урахуванням необхідності пошуку оптимального співвідношення їх компетенції та налагодження конструктивної співпраці між ними, все ще триває понині.

**РЕЛІГІЙНЕ ТА РЕЛІГІСЗНАВЧЕ НАВЧАННЯ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Насамперед, дамо визначення релігійного (духовного) та релігійнознавчого (світського) навчання. Під релігійним навчанням розуміємо таку систему освіти, яка покликана передати учню (студенту) певний обсяг релігійних знань, вмінь та навичок конкретної конфесійної спрямованості. Така освіта, на думку професора Колодного, може бути «загально-просвітницькою і професійно-зорієнтованою». Перша надається в різноманітних недільних школах, гуртках при релігійних громадах із вивчення Біблії, Корану, інших священних книг, і має на меті, в першу чергу, дати основи релігійних вірувань якомога більшої кількості парафіян тієї чи іншої конфесії. Другий вид релігійної освіти (професійно-зорієнтований) призначений надати ґрунтовні богословські знання майбутнім (або вже працюючим) служителям релігійного культу. Такі освітні послуги надають духовні навчальні заклади (семінарії, академії, інститути тощо). Професор Скотний у статті «Проблеми сучасної освіти України: світський та релігійнознавчий аспекти» називає духовну освіту в недільних школах, на катехитичних курсах та удома – «релігійною», а в конфесійних середніх та вищих навчальних закладах – «релігійно-професійною».

Під релігійнознавчим навчанням розуміємо таку систему освіти, яка покликана передати учню (студенту) певний обсяг знань про різноманітні релігійні культу та вірування без прив'язки до конкретної релігійної деномінації. Подібний вид освіти має на меті показати релігійну практику як культурний та духовний феномен людства, проілюструвати розвиток різних проявів релігійності в історичному контексті кожної конкретної країни, не принижуючи та не підносячи при цьому жодної конфесії.

Така освіта, з одного боку, може бути представлена в навчальній дисципліні «Релігієзнавство» для студентів різних галузей знань, спеціальностей та напрямів підготовки, а, з іншого боку, блок дисциплін академічного релігієзнавства за своїм профілем вивчають майбутні філософи та релігієзнавці. Подібну освіту надають різноманітні державні та приватні навчальні заклади, що мають ліцензію Міністерства освіти та науки за відповідними напрямами підготовки та пройшли визначену законом процедуру акредитації.

У часи воєнничого атеїзму на теренах України релігійне навчання відбувалося, в основному, підпільно, без дозволу державних органів (виключенням можна вважати лише Одеську духовну семінарію Православної Церкви, однак і вона існувала під суворим наглядом влади). Будь-яке релігійне виховання дітей у недільних школах, гуртках вивчення Біблії, Корану та інших священних книг переслідувалося з огляду на несумісність процесу навчання у загальноосвітній школі та вивчення основ релігійного культу, що не узгоджувалося з політикою державного атеїзму. Підготовка священнослужителів для потреб релігійних громад відбувалася неофіційно: на квартирах, у приватних будинках, без чіткого навчального плану та видачі диплома. Релігійне навчання мало, насамперед, практичне спрямування, і набуті знання відразу можна було використовувати на практиці (наприклад, основи літургії та інших обрядів). Ще одна особливість духовної освіти часів атеїзму – це сильна апологетична складова вивчення релігії у зв'язку з необхідністю постійно відстоювати свою віру під вогнем критики з боку більшості суспільства. Відмітимо також, що роки панування тоталітарного режиму не могли не віддзеркалитися і на якості духовного навчання: були неможливі ґрунтовні теологічні дослідження, не могли розвиватися богословські школи, тому переважна більшість докторів наук у галузі богослов'я отримували освіту за кордоном, яка не завжди враховує менталітет і історичну спадщину українського народу. Лише з отриманням Україною незалежності духовна освіта почала

поступово відроджуватися: відкриваються академії, семінарії, розгортається мережа духовно-просвітницьких курсів, гуртків, шкіл. Сьогодні держава надає рівні права різним деномінаціям в галузі духовного навчання, виховання і просвітництва.

Релігієзнавче навчання за часів Радянського Союзу характеризувалося чітким спрямуванням на жорстку критику будь-якої релігійної практики. Науковий атеїзм був поставлений у ранг державної ідеології. Кінцевою метою релігієзнавчої освіти було знищення будь-яких проявів релігійної самосвідомості нації. Хрущов М. С. (керівник радянської держави у 1953-1964 рр.) у 1961 році виступаючи по телебаченню, заявив, що «незабаром ми покажемо останнього попа». Враховуючи вищезазначене, зауважимо, що радянське релігієзнавство вбачало в релігії рудимент минулої епохи, звід певних забобонів, засіб захисту первісної людини перед силами природи. Подібний підхід суттєво обмежував можливості об'єктивного вивчення релігії як форми суспільної свідомості. Ґрунтуючись лише на класовому підході та теорії еволюції, пояснюючи будь-які зміни у релігійній практиці лише економічними мотивами релігієзнавство того періоду загнало себе у досить вузькі рамки, що не могло не віддзеркалитися на якості релігієзнавчих досліджень. І, нарешті, підкреслимо найголовніше – в умовах тоталітарної держави релігієзнавче навчання змушено було бути «замовним»: воно вивчало релігію не з метою її об'єктивного розуміння та класифікації, а лише з ціллю нищівної критики. Негативно впливало на розвиток релігієзнавства і «політика ізоляції» Радянського Союзу від «буржуазної науки», коли розробки провідних західних вчених-релігієзнавців не сприймалися через розбіжності в державних ідеологіях. У незалежній Україні релігієзнавча освіта поступово набуває розквіту, і це зумовлено, насамперед, величезною духовною спадщиною народу, а також конфесійним розмаїттям релігійної мапи нашої держави, що дає багату джерельну базу для релігієзнавчих досліджень.

Зарубіжний досвід релігійного (духовного) навчання є досить суперечливим. З одного боку, свобода совісті у більшості високо розвинутих країн сприяла бурхливому розвитку релігійної освіти, розширенні мережі духовних навчальних закладів, а іншого – поступова секуляризація суспільства негативно позначилась на популярності отримання духовної освіти. Більшість населення промислово розвинутих країн обізнано про релігію в загальних рисах, але часто не відносить себе до якоїсь певної конфесії, при цьому не вважаючи себе і атеїстами. Подібна індиферентність впливає і на релігійне навчання: загально-просвітницьке духовне навчання (дітей, молоді і дорослих) стає деталі непопулярним, а професійне духовне навчання (служителів культу) перетворюється на звичайне отримання однієї з професій.

Релігієзнавча освіта за кордоном має давню історію, і, на відміну від українського релігієзнавства, менше за цей період відчувало на собі тягар державної ідеології. Але з іншого боку, свобода у виборі методології та методики дослідження феномену релігії привела зарубіжну релігієзнавчу науку до стану роз'єднаності, коли існує декілька різних релігієзнавчих товариств, кожне з яких спеціалізується з вивчення свого напрямку в релігієзнавстві: соціологічного, історичного, психологічного і т. ін. На думку професора Филипович, «на Заході відсутня цілісна наука про релігію», наводячи, зокрема, такі поширені її назви: «Science of Religion» (Наука релігії), «Religious Studies» (Релігійні студії), «Scientific Study of Religion» (Наукове вивчення релігії). Але кожна з цих назв характеризує не релігієзнавство в цілому, до якого ми звикли, але лише його певну складову.

Як підсумок, зауважимо, що українське релігійне і релігієзнавче навчання сьогодні має усі можливості для розвитку: релігійна (духовна) освіта – завдяки меншій секуляризації українського суспільства (на відміну від західного), а релігієзнавча освіта – завдяки більш згуртованій позиції вітчизняних науковців із фундаментальних питань науки про релігію.

ІНТЕГРАТИВНА ТА ДЕЗІНТЕГРАТИВНА РОЛЬ РЕЛІГІЇ В ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Найперше, варто зазначити незаперечний факт, що релігія органічно поєднана з культурою. Її не можна вважати чимось випадковим у житті людства, бо вона втілює поривання людини до вищого, небуденного. І це прагнення стає могутньою культурно-цивілізаційною силою. Литовський філософ Антанас Мацейна виразно описує це так: «Всюди, де тільки-но з'являється людина, куряться не лише багаття, а й жертovníки; підносяться не тільки стіни жител, а й вежі храмів; лунають не лише весільні пісні, а й псалми священнослужителів. Отже, релігійне життя – це друга (крім культури – М. Р.) основна форма історії людства».

І ця форма людської життєдіяльності завжди поліфункціональна – релігія в суспільстві виконує досить численні і дуже важливі функції, реалізація яких заклала основу ранніх цивілізацій: компенсаторну, регульовальну, когнітивну тощо. Але у багатьох функцій релігії є важлива спільна риса – майже всі вони можуть бути відзначені як дуалістичні, їх проявам властива різновекторна спрямованість. Повною мірою це стосується й інтегративної (об'єднуючої) здатності релігії. Об'єднуючи людей за релігійною ознакою, релігія тим самим водночас протиставляє своїх прибічників всім іншим людям. Так, історично юдаїзм, відігравши величезну роль в етнічному самоусвідомленні і самозбереженні єврейського народу, комплексом віросповідних, культових і правових заходів помітно протиставив євреїв іншим народам, що було особливо помітно у період їх розсіяння. Або Берестейська унія 1596 р., поєднавши європейськи орієнтованих православних з Престолом апостола Петра, протиставила їх водночас всім прихильникам грецького

(візантійського) обряду у східному християнстві. Християнство ж, як система євангельських істин, об'єднує людей, які вважають себе християнами. Отець Олександр Мень з цього приводу писав, що міжцерковні розбіжності не від Бога, вони зведені людьми, це тин, який не досягає до Неба, тобто цінності християнства мають величезний потенціал до об'єднання людей. Але водночас конфесійні, культурні традиції роз'єднують їх, протиставляють одну конфесійну спільноту (православну, католицьку, протестантську) іншій, підривають інтегративний статус християнства, послаблюють функціональну здатність його фундаментальних цінностей.

Інтегративна функція релігії характеризує організаційну здатність релігії забезпечувати безконфліктний зв'язок, солідарність, згуртованість членів суспільства, окремих суспільних утворень, стійку рівновагу суспільних відносин і процесів у соціальних групах будь-якого масштабу. Однак практична реалізація цієї здатності релігії має свої особливості. Із різним ступенем ефективності вона виявляє себе на трьох рівнях: суспільство (рання християнська, рання ісламська цивілізація); конфесія (католицизм, православ'я, протестантизм); окремі релігійні об'єднання (церква, секта, деномінація).

Із плином часу інтегративна здатність релігії змінюється. У постіндустріальних суспільствах вона є майже непомітною (сучасні США, Франція, Швейцарія). Тут релігія відіграє мінімальну роль на рівні економічного та політичного життя. Однак найбільш виразно вона проступає тоді, коли релігійні цінності вважаються за безпосередні принципи, на яких стоїть суспільство (Ізраїль, Саудівська Аравія, Іран). Тут релігія безпосередньо впливає на нормативно-правову базу.

Інтегративна здатність релігії до об'єднання проявляється також у процесі культового спілкування віруючих у межах конкретного релігійного утворення, а також і поза ним (згадаймо вражаючу єдність католиків під час храмового богослужіння або народні традиції православних, пов'язані з

Різдвом Христовим або святом Водохреща). Психологічно інтегративна здатність релігії забезпечує відчуття кожною особою повноти свого родового і суспільного буття. Практично вона проявляється у спілкуванні одновірців, їх соціалізації, у передачі релігійного досвіду, в обміні та засвоєнні інформації, у зміцненні общинних зв'язків між окремими віруючими, між особою і релігійною громадою, між віруючим і релігійною інституцією та духовенством, а також між окремими віросповіданнями. Інтегративна здатність релігії, підтримуючи етноконфесійну спільноту у монорелігійній країні, зміцнює тим самим підвалини державності. Так було у ранньосередньовічних католицьких країнах Європи, у подніпровській Україні за часів Богдана Хмельницького або є в сучасній державі Ізраїль. Ця здатність релігії сприяє встановленню і підтриманню зв'язків між одновірцями у світі. Унаочненням такої функції є політична підтримка сучасними мусульманськими державами (Саудівською Аравією, Пакистаном, Лівією) своїх одновірців у Боснії, Косові, Палестині, тобто таким чином зміцнюється єдність релігійної спільноти (наприклад, мусульманської умми). У такий спосіб релігія утворює спільноти людей, але це не означає, що вона утворює, інтегрує в наші дні цивілізації, вона більше до утворення цивілізації не причетна. Сучасний цивілізаційний розвиток відбувається поза межами релігії.

У зв'язку з цим неможливо обійти питання про роль релігії в утворенні цивілізації. Дуже часто релігію розглядають як основу цивілізацій. Цивілізації часто класифікують за релігійною ознакою, виділяючи християнську, буддистську, мусульманську та конфуціансько-даоську цивілізацію. Інколи ці види цивілізацій доповнюють ще географічними ознаками, вводячи макроцивілізаційні світи: Мусульмансько-Афразійський, Індійсько-Південноазійський (індуїсько-буддійський), Макрохристиянський та Китайсько-Далекосхідний (конфуціансько-буддійський).

Проте у сучасному світі релігія втрачає функцію основи, утворення, інтеграції цивілізацій. Іноді доводиться чути, що

зміст цивілізації визначається релігійними засадами. Якщо це було правильним для перших десятиліть н.е., то зараз це не відповідає дійсності. Чому? Передусім через те, що в житті сучасної людини релігія не відіграє тієї ролі, як було приміром 1 000 років тому. Головний же зміст цивілізації визначається спільними бізнесовими, економічними інтересами, культурно-інформаційними процесами. За своїм стилем життя Саудівського принца набагато більш схоже на життя нашої української політичної еліти, ніж на життя рідки в Пакистані, хоча вони й одновірці. Висловлюються думки про католицьку цивілізацію, мусульманську цивілізацію, православну цивілізацію тощо. На жаль, більше немає єдиної мусульманської цивілізації, немає цивілізації української християнської і т. ін. Більш коректно нині говорити про те, що реальністю стало інше: вплив на релігію з боку цивілізації.

У тісному зв'язку з інтегративною функцією релігії знаходиться дезінтегративна. Почнемо з того, що самі релігії у цілком природний спосіб діляться, дрібнішають. Тенденція до диференціації та дроблення релігійного середовища стала панівною і залишається сталою. Населення Землі нині чітко поділяється за релігійною ознакою на християн (1,5 млрд), мусульман (1,05 млрд), індуїстів (650 млн), буддистів (250 млн) та інших.

Дезінтегративні явища трапляються в усіх світових релігіях: буддизмі (Махаяна, Чань тощо), ісламі (сунніти, шіїти, суфії тощо), християнстві (різні конфесії). До дезінтегративних феноменів належать відокремлення Східної Церкви від Західної у 1054 р. (розкол єдиної Вселенської Церкви), коли міжцивілізаційна напруга розірвала єдиний церковний організм, Володимирове хрещення Русі, яке роз'єднало її народ на православних та язичників, Лютерівська Реформація, розколи в сучасному українському православ'ї в XX ст., поява нетрадиційних (зокрема харизматичних) культів, нарешті – триваюче міжконфесійне протистояння. Поглиблення диференціації

християнства може призвести до повної втрати ним своєї інтегративної ролі в українському суспільстві. Такі процеси вже можна спостерігати в об'єднаній Європі, з проекту Конституції якої навіть усувається згадка про християнські корені Європи. Втім, суспільство може роз'єднувати не лише релігія, а й будь-який фундаменталізм, коли до влади у державі прагнуть фундаменталісти й екстремісти. Так було на Балканах, Кавказі, у Кашмірі, Сінцзяні (Уйгурстані), на Філіппінах і т. ін. Те саме ми бачили в Чечні, Боснії, Афганістані, Іраку, частково – в палестинсько-ізраїльському конфлікті.

Утім, дезінтеграція – природний супутник інтегративних процесів, їх зворотний бік.

Україна також перебуває на межі двох світів – християнського й ісламського. Але її внутрішні проблеми породжені не цією обставиною, а багатовекторним впливом на неї з боку численних сусідів. Тобто не цивілізації визначають зміст внутрішніх процесів, а власна еволюція і вплив сусідів.

Взаємодія України зі своїми партнерами відбувається не тільки в економічній, дипломатичній, військовій, культурній площині. Існує також її релігійний вимір, зокрема, дуже складне і делікатне питання про специфіку релігійних впливів з-за меж України.

Згадані впливи є вельми неоднорідними і суперечливими. Але небезпечним у них можна вважати те, що вони відбиваються (найчастіше загострюючи) на проблемах регіоналізму, європейської або євразійської цивілізаційної орієнтації людей, наростанні поліконфесійності населення, загостренні двополюсної мовної практики громадян.

У полі напруження, що його викликають буремні події в оточуючому світі, перебувають також конфесійні і міжконфесійні та міжцерковні конфлікти в сучасній Україні. Я не помилюся, якщо висловлю таку думку: чи не всі згадані конфлікти, хоча й породжені низкою причин, мають більше чи менше виражений зв'язок із зовнішнім релігійно-політичним середовищем, а за

відсутності безпосереднього зв'язку з ними – діяти на відповідному тлі.

Разом із тим сьогодні існує можливість посилення духовно-культурних контактів з європейськими країнами за сприяння церков, що мають поширення в Європі.

Дедалі нагальнішою стає потреба переходу від аморфного варіанту багатовекторності до стратегії інтеграції в європейську співдружність разом зі збереженням нормальних відносин з іншими країнами, насамперед СНД, з стратегічними партнерами – Росією та США. Але стати рівноправним членом такої співдружності Україна зможе тоді, коли продемонструє світові здатність розвиватися. Проте щоб розвиватися, одного геополітичного становища не досить. Необхідні серйозні зміни в організації суспільства, поширення толерантності, терпимості, гуманізму. У цьому контексті важливим є релігійно-церковний аспект культурних контактів із Західною Європою.

Шлях до просування у цих напрямках нам забезпечить лише активне звернення до кращих надбань західної (демократія, громадянське суспільство) і східної (ненасильство, перевага духовного над матеріально-тілесним) цивілізацій.

СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Найбільш характерною особливістю вищої освіти сьогодні є зміна її соціальної ролі, новий погляд на предмет і кінцеву ціль вищої освіти. Система вищої освіти України відрізняється здоровим консерватизмом в набагато більшій мірі, ніж політика чи економіка. Вищі навчальні заклади продовжують діяти в колишній системі координат, навіть з впровадженням Болонської системи. Але зовнішні подібності з європейськими освітніми процесами – не найважливіше і головне, на що слід орієнтуватись. Тим більше, що в Європі триває критика форм і перспектив розвитку вищої освіти (та й всієї освітньої системи).

Сучасний стан вищої освіти у світі провідні вчені, експерти таких впливових міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Світовий банк та інші, а також урядовці майже всіх країн, зокрема і найбільш розвинених, визначають як кризовий.

На сьогодні вища освіта України перестала асоціюватися з категорією людей, що мають різнобічні знання, володіють навичками самоосвіти та інтелектуальної культури. Останнім часом все частіше можна почути, що вища освіта стала такою ж областю масової культури, як, наприклад, шоу-бізнес.

Змінилася і структура вищої освіти. На сьогодні вища освіта України не має єдиної концепції розвитку професійної структури трудових ресурсів, відсутня політика пріоритетного фінансування освіти, в тому числі кредитування освітніх програм, структура вищої освіти перестала відповідати потребам народного господарства, відображаючи, в першу чергу, інтереси вступників та їхніх батьків, що прагнуть до отримання престижних професій. Різко збільшилася кількість

вищих навчальних закладів; змістилися ціннісні акценти потенційних абітурієнтів. І, як наслідок, природно знизилася якість навчання та професійної підготовки кадрів.

Майже в 20 разів скоротилися обсяги науково-дослідних робіт, виконуваних у вищих навчальних закладах та ще більш кардинально звузилася сфера їх впровадження. Число патентів та авторських свідоцтв зменшилася в 100 разів. Практично припинилося переоснащення вищих навчальних закладів новим навчально-лабораторним обладнанням.

Важко не погодитись з тією частиною дослідників, які стверджують, що при всій необхідності реформування вищої освіти до цього процесу треба підходити вельми обережно. Результат освітньої політики, впровадження інновацій часто позначаються тільки через 10-15 років.

Основними стратегічними напрямками виведення вищої освіти з кризового стану повинні стати:

- концептуальне забезпечення розвитку освіти;
- автономізація, демократизація діяльності навчальних закладів;
- стимулювання державою діяльності закладів освіти через створення належних умов для забезпечення якості навчання.

Важливо зазначити, що об'єктом наукових досліджень повинні стати окремі вищі навчальні заклади, як вони представлені в регіоні, з якими ринками мають справу і як система вищої освіти допомагає регіону стати більш конкурентоспроможним. Оскільки такі об'єкти, як регіональні системи вищої освіти, практично не вивчені. У документах із освітньої політики також немає мови про те, як повинні розвиватися регіональні освітні системи і які тренди там діють.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ІМІГРАЦІЇ В УКРАЇНУ

У сучасних соціально-економічних умовах в Україні міграція населення розуміється як територіальне переміщення, яке здійснюється між різними населеними пунктами одної або декількох адміністративно-територіальних одиниць, незалежно від тривалості, регулярності і цільового напрямку. Доцільно зазначити, що імміграція – це в'їзд у державу громадян інших країн згідно з діючими міжнародними угодами.

Питання імміграції в Україну регулюється законом України «Про імміграцію», постановою Кабінету Міністрів України від 26.12.2002 № 1983 «Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень, Порядку оформлення і видачі посвідки на постійне проживання» та постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.2012 № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України» від 26 грудня 2002 р. № 1983.

У дискурсі проблеми, що розглядається, доцільно зазначити, що значна частина іммігрантів прибуває в Україну з метою працевлаштування. Обсяги трудової імміграції рік від року зростають. Наприклад, за даними Державного центру зайнятості, у 2000 р. в Україні офіційно, тобто із дозволами на працевлаштування, працювали 3,1 тис. іноземців, а у 2007 р. – 12 тис. осіб

Дозвіл на імміграцію в Україну надається в межах квоти імміграції. Квота імміграції встановлюється Кабінетом Міністрів України у визначеному ним порядку по категоріях іммігрантів:

1) діячі науки та культури, імміграція яких відповідає інтересам України;

2) висококваліфіковані спеціалісти і робітники, гостра потреба в яких є відчутною для економіки України;

3) особи, які здійснили іноземну інвестицію в економіку України іноземною конвертованою валютою на суму не менше 100 (ста) тисяч доларів США, зареєстровану у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

4) особи, які є повнорідними братом чи сестрою, дідом чи бабою, онуком чи онукою громадян України;

5) особи, які раніше перебували в громадянстві України;

6) батьки, чоловік (дружина) іммігранта та його неповнолітні діти;

7) особи, які безперервно прожили на території України протягом трьох років з дня надання їм статусу біженців в Україні чи притулку в Україні, а також їхні батьки, чоловіки (дружини) та неповнолітні діти, які проживають разом з ними;

8) особи, які безперервно проживали на території України протягом трьох років з дня встановлення їм статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

Відомо, що імміграція є багатоплановим процесом, що по-різному впливає на окремі параметри економічної діяльності і має суперечливі наслідки. З одного боку, приплив робочої сили дозволяє в умовах скорочення чисельності працездатного населення підвищити рівень концентрації трудових ресурсів завдяки широкому спектру застосування праці мігрантів. У той же час, за збереження структурних диспропорцій національного ринку праці трудова імміграція може суттєво загострити наявні проблеми не лише в економічній, але і в соціокультурній сферах.

Доцільно зазначити, що у сучасний трансформаційний період в Україні надмірний приплив трудових мігрантів може впливати на зростання безробіття серед населення приймаючої країни; вплив грошових коштів у країні походження мігрантів; посилення залежності національної економіки від трудових ресурсів інших держав, розмивання національного трудового потенціалу; посилення тиску на державну сферу соціальних послуг та комунальний сектор; зменшення питомої ваги власних громадян у структурі економічно й суспільно-політично активного населення.

Таким чином, у сучасних українських реаліях доцільно розробити ефективну концепцію міграційної політики, яка б ґрунтувалася на стратегічних орієнтирах включення трудових мігрантів до процесу соціально-економічного розвитку, співвідношення імміграційної та еміграційної політик, а також враховувати та співставляти міграційні прогнози з ситуацією в економічній та соціальній сферах в Україні.

РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМІ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВИ

Перехід підприємств на ринкові умови господарювання спричинив появу нових організаційних форм, прийомів та методів управління, що зумовлено об'єктивною необхідністю реформування сучасного суспільного виробництва і постійним ускладненням функцій управління, а також неможливістю забезпечити оптимальне вирішення складних управлінських завдань в умовах гострої конкурентної боротьби товаровиробників за ринки збуту продукції без сучасних методів і способів управління.

З позицій системного аналізу продовольче забезпечення можна розглядати, з одного боку, як економічну систему, об'єднуючу галузі, підгалузі та виробництва, основною метою яких є виробництво продовольчих товарів та доведення їх до споживача, а з іншого – як організаційну структуру з такими взаємодіючими елементами, як товаровиробники, покупці, виробнича та ринкова інфраструктура, органи державного і регіонального управління.

На сучасний стан продовольчого забезпечення визначальний вплив справляють виробники продовольчої сировини, підприємства харчової промисловості і переробки сільськогосподарської продукції, заготівельні організації, що здійснюють операції з закупівлі продовольства в державний та регіональний фонди, підприємства оптової і роздрібної торгівлі продовольчими товарами, мережа підприємств високоорганізованих форм торгівлі (біржі, ринки, аукціони, ярмарки), маркетингові, консалтингові, постачальницькі структури. У цьому зв'язку важливим чинником зростання рівня задоволення потреб

суспільства в продовольстві з точки зору фізичної, економічної та безпечної його доступності є нарощування обсягів і підвищення ефективності виробництва харчових продуктів, розвиток раціональних форм виробництва у всіх сферах, що забезпечують виробництво і доведення до споживача продовольчих товарів на основі інтеграції.

Об'єктивна необхідність інтеграційних процесів у сфері виробництва продовольства на сучасному етапі обумовлюється також існуванням проблем макроекономічного рівня, породжених недосконалістю системи оподаткування, ціновим диспаритетом, відсутністю налагоджених зв'язків в системі руху товарних потоків та реальної керованості ними, роз'єднаністю окремих учасників господарської системи та іншими чинниками.

Світовий і вітчизняний досвід свідчить про те, що об'єднання зусиль сільськогосподарських і переробних підприємств – найбільш ефективний шлях подолання кризових явищ та реалізації завдань у сфері виробництва продовольства. Інтеграція дозволяє скоротити виробничі витрати, пов'язані з вивченням кон'юнктури ринку, пошуком ділових партнерів, запобігає витрачання коштів на бартерні операції та посередників. Централізація маркетингової діяльності в рамках інтеграції вирішує задачу організації конкурентноздатного виробництва відповідно до споживчого попиту. Ще однією важливою перевагою інтеграції є централізація фінансових коштів і можливість їх перерозподілу та інвестування в саме ті ділянки виробництва і реалізації продовольчих товарів, які найбільше цього потребують.

Агропромислова інтеграція як економічний процес характеризується двома видами інтеграційних зв'язків: вертикальною і горизонтальною інтеграцією. Горизонтальна інтеграція являє собою процес концентрації аграрного виробництва, розподілу праці, поглиблення спеціалізації і розвитку технологічних зв'язків. Вертикальна інтеграція є невід'ємною складовою розвитку продуктивних сил, яка сприяє індустріалізації

аграрного виробництва, найповнішому забезпеченню потреб суспільства в продовольстві. Саме вертикальна інтеграція дозволяє узгоджувати темпи і пропорції розвитку взаємопов'язаних галузей виробничо-господарської системи, оптимізувати сировинні зони переробних підприємств; підвищувати керованість взаємопов'язаних виробництв і в кінцевому результаті досягти інтегрованого ефекту, чого не можна здійснити, управляючи суб'єктами господарювання нарізно.

Інтеграційні процеси в сфері виробництва та реалізації продовольчих товарів спричиняють створення інтегрованих корпоративних структур, які дозволяють адекватно реагувати на зміни ринкових умов, дають можливість підвищити стійкість та адаптаційну можливість споживчого попиту, подолати відставання в розвитку техніки, забезпечити високу якість продовольчих товарів є одними з шляхів удосконалення організаційно-економічного механізму продовольчого забезпечення країни в цілому та її регіонів зокрема. Слід зазначити, що в Україні на сьогодні виникла нагальна потреба в уточненні законодавства стосовно функціонування різних форм інтегрованих структур в агропромисловому комплексі із врахуванням їхньої специфіки, відпрацюванні організаційно-правових форм цих структур, визначенні співвідношення учасників за видами діяльності, обґрунтуванні методів техніко-технологічного і виробничо-економічного управління, визначенні способів і форм ведення фінансово-розрахункової діяльності.

РОЛЬ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВИ

В економічній, як і в іншій науковій літературі, прийнятним є вважати головною цінністю суспільства – людину. Однак, залежно від тих або інших історичних епох і економічних систем, людина досліджувалася вченими-економістами не як самоціль чи самоцінність, а як функціональний придаток до виробництва.

Останнім часом теоретичним, методологічним та практичним питанням розвитку лідерського потенціалу приділяють значну увагу у своїх дослідженнях як іноземні так і вітчизняні дослідники. Із безлічі характеристик, що складають людський потенціал і суттєво впливають на ефективність економічної діяльності, вони здебільшого виділяють такі, як освіта, здоров'я, професійні навички, мобільність, підприємливість, творчі здібності. Разом із тим, лідерська складова людського потенціалу здебільшого розглядається наукою як психологічний феномен із розпливчастою економічною природою.

Лідерський потенціал є складовою трудового потенціалу, який, у свою чергу, є вихідним із поняття «людський потенціал». Суспільно-економічні умови, що визначають людський потенціал як економічну категорію, розкриваються через такі форми суспільного виробництва, як ринок праці. Саме цей ринок урівноважує попит і пропозицію праці, формує зміст і її характер, сприяє розкриттю в повному обсязі характеристик людського потенціалу.

Економічну природу лідерства на концептуальному рівні слід розглядати як притаманні особистості інтелектуальні, професійні та амбітні якості, що у своїй сукупній цілісності та відповідальності сприяють мобілізації індивідуальних і

корпоративних інтересів на досягнення загальних цілей з більш високими економічними показниками і меншими витратами у порівнянні з конкурентами.

Лідерський потенціал на рівні особистості характеризується як прагнення до влади й незалежності, здатність генерувати нові конкурентоспроможні ідеї та проекти і повністю розкривати й реалізувати свої можливості на основі природних та набутих лідерських якостей, інтелекту, професійного і життєвого досвіду, харизматичності; на рівні підприємства – як складова людського капіталу, що посилює економічний потенціал суб'єктів господарювання шляхом здійснення управлінської діяльності через лідерський вплив на команду щодо стратегічного бачення та реалізації інноваційного розвитку компанії, спрямованої на зміцнення її конкурентних позицій на ринку; на суспільному рівні – як інтегральна оцінка якісних й кількісних характеристик особистості, групи, держави у досягненні стратегічних цілей соціально-економічного розвитку.

Нарощування лідерського і інтелектуального потенціалу є важливою умовою активізації інноваційної діяльності та підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу. Превалювання інтелектуальних продуктів людського капіталу над фінансово-промисловим капіталом і живою фізичною працею змінює поширене в минулому наше уявлення про значення людського ресурсу як фактора інноваційного розвитку. Вже минули часи, коли переважала фізична людська праця, яка формувала своєю продуктивністю вартість.

У сучасній світовій економіці превалювання інтелектуальних продуктів людського капіталу над фінансовим капіталом і живою працею породжує принципово інші виробничі відносини. По-новому визначається роль інтелектуальної праці в системі факторів виробництва. Із цим пов'язані глибокі зміни в характері праці, що ставлять питання про створення нових форм і методів управління персоналом і виробництвом, створення інноваційного середовища. Особливість інноваційного типу

управління об'єктивно орієнтує на забезпечення стійкого положення на ринку як умови виживання в конкурентному просторі.

Зовнішнє середовище спонукає суб'єкт господарювання постійно прогнозувати ситуацію на ринку попиту, передбачувати поведінку партнерів і конкурентів, шукати форми конвертації спорідненими підприємствами, фірмами, корпораціями. Це, у свою чергу, зумовлює чітку стратифікацію, орієнтовану на створення «лідерського ядра» та необхідної інфраструктури, певної периферії. Таким чином, формується спроможність до диверсифікації та різноманітностей інновацій-послуг, інновацій-продуктів, що закріплює пріоритетне положення на ринку. Тобто, інноваційна модель розвитку стає головною формулою успіху.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Професіоналізм науковці розглядають як сполучення загальної освіти з уміннями і навичками, що здобуваються у процесі роботи у конкретній організації, у специфічних умовах її багато у чому унікальної системи розподілу та організації праці.

Під професією розуміється певний рід суспільно-корисної трудової діяльності; поява професії обумовлена поділом і кооперуванням праці у конкретних техніко-організаційних умовах виробництва і сукупністю знань і практичних навичок, надбаних працівником у результаті навчання чи отриманого досвіду роботи.

У межах однієї професії є кілька спеціальностей, і якщо професія – це рід діяльності, то спеціальність – вид занять у рамках однієї професії, сукупність конкретних знань і навичок. Виділення спеціальності залежить від сфери трудової діяльності, стадії виробничого процесу, застосованого інструменту, устаткування тощо. І професія і спеціальність визначаються за ознаками змісту праці, включаючи предмети праці, застосовувані засоби праці й особливості її організації (поділ, кооперація).

Професійний розвиток може проявлятися і як негативна зміна особистості у процесі існування індивіда у професійному середовищі, засвоєння професійного досвіду, оволодіння «брудними» стандартами і цінностями професійного співтовариства; як процес реалізації негативних аспектів накопиченого професійного досвіду, у якому різні типи деструктивної поведінки проявляються, не тільки як підпорядкування зовнішнім вимогам, а скоріше як вибір оптимального для керівника поведінкового рішення, як відтворення стереотипних соціальних комунікацій у процесі управлінської діяльності.

Під професійним становленням розуміється індивідуальний особистісний процес, основним елементом якого є особистий вибір.

Професіоналізм визначається як вищий щабель у розвитку людини як суб'єкта пізнання, праці, спілкування. При цьому критерієм рівня професіоналізму є ступінь відповідності знань, умінь і навичок фахівця сучасним досягненням науки і практики у цій області.

Професіоналізм, як найважливіша акмеологічна категорія, розглядається, у широкому контексті, у діяльнісному та особистісному проявах. Безсумнівно, у процесі становлення професіоналізму діяльність особистість розвивається. Мова йде про професіоналізм, що включає підструктури, що перебувають у діалектичній єдності, професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості. Існують різні точки зору на сутність професіоналізму

Індивідуально-професійний розвиток – це процес формування особистості (у широкому розумінні) та її професіоналізму у саморозвитку, професійній діяльності і професійних взаємодіях професійний розвиток особистості пов'язаний з розвитком особистості взагалі, із засвоєнням нового досвіду, знань, вмінь та із трансформацією мотивації й інтересів конкретної людини.

ЗМІСТ

Ємельянов В. М. Державне регулювання реалізації партнерських відносин бізнесу і влади для забезпечення сталого розвитку України	1
Фуртатов В. С. Особливості реформування державної служби України за європейськими стандартами	5
Асанова А. А. Вплив зміни політичної команди на дотримання основних прав та свобод державних службовців.....	9
Сулімова С. І. Освіта для сталого розвитку України: впровадження інноваційних практик світу	12
Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Особливості застосування принципу субсидіарності	15
Коваль Г. В. Поняття державної молодіжної політики.....	17
Репешко П. І. Особливості оцінки майнових прав інтелектуальної власності	20
Глубоченко К. О. Проектний менеджмент у галузі місцевого самоврядування	23
Палагнюк О. В. Пріоритети реформування державної міграційної політики України в умовах загальноєвропейського співробітництва	26
Палагнюк Ю. В. Особливості європейської інтеграції держав Центральної та Східної Європи.....	29
Сорока С. В. Стан наукової розробки проблеми взаємодії вищих органів державної влади	32
Татаренко В. Б. Державний менеджмент чи адміністрування: пошуки моделі державного управління.....	38
Бадалова О. С. Сучасний зарубіжний досвід структури виконавчого провадження	41
Матяж С. В. Необхідність формування громадянського суспільства в Україні.....	45

Орцева О. С. Державна політика у сфері розвитку громадянського суспільства в Україні: проблеми та перспективи	47
Лазарева О. В. Фінансове забезпечення національної інноваційної системи	50
Тимофєєв С. П. Громадська думка як інструмент державної політики.....	53
Лізаковскі П. Роль громадянського суспільства у процесі забезпечення політичної безпеки	56
Дейнеко Л. В., Купчак П. М. Проблемні риси промислового розвитку України та загрози глобального ринку	58
Дегтяр О. А. Розвиток державно-приватного партнерства.....	61
Картузов К. М. Реформування бібліотечної статистики як механізм модернізації системи державного управління бібліотечною справою в Україні	64
Петров П. П. Реформування системи органів державного контролю у сфері пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту в Україні	68
Лебедев В. С. Релігійне та релігієзнавче навчання: вітчизняний та зарубіжний досвід.....	72
Рибачук М. Ф. Інтегративна та дезінтегративна роль релігії в цивілізаційних процесах	76
Скиба Т. Ю. Сучасний стан системи вищої освіти України: проблеми та перспективи розвитку.....	82
Світкова Є. Б. Сучасний стан та особливості регулювання процесу імміграції в Україну	84
Орленко Я. Ю. Розвиток агропромислової інтеграції в системі продовольчого забезпечення держави	87
Бургман М. К. Роль лідерського потенціалу у контексті економічного зростання держави	90
Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості	93